

Güncel Bilgi ve Koşullar Çerçevesinde Köpek ile İlgili Hadislerdeki Fıkḥî Meselelerin Yeniden Değerlendirilmesi*

Hüseyin BAYSA

Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Assoc. Prof. Dr., Gaziantep University Faculty of Theology

Gaziantep/TÜRKİYE

huseyinbaysa@gantep.edu.tr | orcid.org/0000-0003-0406-1102

Öz

Hadis kaynaklarında, içinde köpek olan evlere meleklerin girmediğini bildiren, köpek salyasının değdiği kapların yıkanmasını ve köpeklerin itlafını emreden rivayetlerin yanı sıra köpeğin belirli alanlarda kullanılmasına izin veren rivayetler de bulunmaktadır. Fakihler, bu hadisleri farklı açılardan değerlendirerek kendi dönemlerinin meselelerini hükme bağlamışlardır. Son yıllarda köpeklerin bilişsel ve fiziksel yeteneklerine ilişkin yeni bulgulara ulaşılmış; bu doğrultuda köpekler, narkotik suçlarla mücadele, sivil savunma faaliyetleri ve dezavantajlı bireylere rehberlik gibi çeşitli alanlarda etkin bir şekilde istihdam edilmektedir. Öte yandan, dünya genelinde köpeklerin ev ortamında hobi amaçlı beslenmesi, giderek yaygınlaşan bir eğilim haline gelmiştir. Bununla birlikte, köpek kaynaklı zoonoz hastalıklara dair yeni veriler elde edilmiştir. Özellikle belirli bölgelerde, köpek popülasyonunun artışıyla birlikte çeşitli güvenlik ve çevresel sorunlar yaşanmaya başlamıştır. Bütün bu gelişmeler, söz konusu hadislerin ve fıkḥî kaynaklarındaki ilgili ictihâdların günümüz koşulları çerçevesinde yeniden ele

* Bu çalışmayı detaylı bir şekilde inceleyerek katkı sağlayan Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Ergin ÖZTÜRK'e teşekkür ederim.

Geliş/Received: 23.01.2025 | **Kabul/Accepted:** 25.06.2025 | **Yayın/Published:** 30.06.2025

Atıf/Citation: Baysa, Hüseyin. “Güncel Bilgi ve Koşullar Çerçevesinde Köpek ile İlgili Hadislerdeki Fıkḥî Meselelerin Yeniden Değerlendirilmesi”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 45 (Haziran 2025), 455-484./Baysa, Hüseyin. “Re-evaluation of Fiqh Rulings in Hadīths Related to Dogs within the Framework of Current Information and Conditions”. *Journal of Islamic Law Studies* 45 (June 2025), 455-484.

<https://doi.org/10.59777/ihad.1625880>

İntihal/Plagiarism: Bu makale en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi./This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

© Hüseyin BAYSA | CC BY-NC-ND 4.0 International

alınmasını gerekli kılmıştır. Bu saik ile yapılan çalışmada, köpeklerle ilgili güncel meselelerin fikhî hükmüne katkı sunulması hedeflenmiştir. Araştırma sırasında, köpek salyasına dair hadislerde yer alan temizlik uyarılarının, köpeklerin oral florasında tespit edilen bakteriyel yapılar nedeniyle salyayla temastan kaçınılmasını öneren bilimsel verilerle örtüştüğü belirlenmiştir. Ayrıca, köpeklerle aynı yaşam alanını paylaşmanın beraberinde getirdiği sağlık, hijyen, çevre ve hayvan refahı temelli çeşitli problemlerin, Hz. Peygamber'in evde köpek bulundurulmasına yönelik olumsuz yaklaşımının arka planını daha iyi kavramaya imkân sağladığı görülmüştür. İtlaf şartlarının gerçekleşmesini önlemek için önleyici tedbirlerin alınması esas olmakla birlikte, koşulların zorlayıcı hâle gelmesi durumunda itlafın bir çözüm olarak uygulanabileceğini savunan görüşün isabetli olduğu anlaşılmıştır. Günümüzde köpeklerin sivil savunma, asayiş ve dezavantajlı bireylerin yaşamlarını kolaylaştırma gibi görevlerde kullanılmasının, hadislerde izin verilen çerçeve kapsamında değerlendirilebileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslâm Hukuku, Köpek Edinmek, Köpek İtlafı, Zoonoz Hastalık, Köpek Salyası.

Re-evaluation of Fiqh Rulings in Hadīths Related to Dogs within the Framework of Current Information and Conditions**

Abstract

In *hadīth* sources, alongside narrations reporting that angels do not enter houses where dogs are present, commanding the washing of vessels licked by dogs, and ordering the killing of dogs, there are also narrations permitting the use of dogs in specific contexts. *Fuqahā'* have interpreted these *hadīths* from various perspectives and issued rulings relevant to the issues of their own times. In recent years, new findings have emerged regarding the cognitive and physical abilities of dogs. As a result, dogs are now used in various fields such as narcotics detection, civil defense, and guiding individuals with disabilities. Additionally, keeping dogs as companions or for hobbies has become more common worldwide. These developments, along with new data on dog-related zoonotic diseases, especially in areas with high dog populations, have led to safety and environmental concerns. Consequently, there is a need to re-evaluate the *hadīths* and related *ijtihāds* within the context of modern conditions. This study aims to contribute to the determination of the *fiqh* ruling on current dog-related issues. The research revealed that the cleanliness warnings in *hadīths* regarding dog saliva align with scientific findings suggesting the avoidance of contact due to harmful bacteria in their mouths.

** I would like to express my gratitude to Prof. Dr. Ergin ÖZTÜRK, a faculty member of the Department of Animal Science, Faculty of Agriculture, Ondokuz Mayıs University, for his valuable contribution through the detailed review of this study.

Moreover, the various problems related to health, hygiene, environment, and animal welfare arising from sharing living spaces with dogs appear to offer greater insight into the Prophet's negative stance on keeping dogs in the home. It is essential to take measures to prevent the conditions that require euthanasia; however, the view that euthanasia can be applied as a solution under compelling circumstances has been found to be accurate. Finally, the contemporary use of dogs in civil defense, public safety, and assisting disadvantaged individuals is concluded to be within the permissible framework outlined in the hadiths.

Keywords: Islamic Law, Keeping Dogs, Dog Culling, Zoonotic Disease, Canine Saliva.

Giriş

İlk evcilleştirilen hayvan olarak bilinen köpek,¹ sevimli ve sıcakkanlı olmanın yanı sıra becerisi ile insanoğlunun hayatını kolaylaştıran bir hayvandır. Eski çağlardan beri bekçilik ve avcılıkta faydalanılan köpekler, son yıllarda narkotik, sivil savunma, adli vakalar ve rehberlik² gibi alanlarda da istihdam edilmektedir. Günümüzde ayrıca arkadaşlık için veya hobi olarak köpeklerle meskende iç içe bir hayat yaşamak, yükselen bir trend haline gelmiştir.³

Kur'an-ı Kerim'de eğitilmiş yırtıcı hayvanların yakaladıkları avların yenilebileceği ifade edilerek⁴ köpeklerden avcılıkta faydalanmanın caiz olduğu bildirilmiştir.⁵ Yine Ashâb-ı Kefî'ten bahsedilirken yanlarında bir köpek olduğu belirtilmiş,⁶ ancak onun hangi amaçla orada bulunduğu dair bir açıklama yapılmamıştır. Tefsir kitaplarında bu köpeğin Ashâb-ı Kefî tarafından muhtemel saldırılara veya akrep gibi zararlı hayvanlara karşı edinilmiş olabileceği⁷ ya da onlardan birisinin avcılık yahut bekçilik

¹ Efe Onur, *İstanbul'da Kedi Köpek Sahiplenmesinin Sosyo-Ekonomik Parametreleri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012), 1.

² Fatih Atasoy - Evren Erdem, "Köpek Duyuları", *Lalahan Hayvancılık Araştırma Enstitüsü Dergisi* 54/1 (01 Haziran 2014), 37.

³ Hüseyin Baysa, "Ev ve Süs Hayvanı Edinme Sâiklerinin Fıkî Açısından Tahlili", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 38 (30 Ekim 2021), 236.

⁴ el-Mâide 5/4.

⁵ Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacrî el-Mısrî et-Tahâvî, *Şerhu me'âni'l-âsâr* (b.y.: Âlemü'l-Kütüb, 1994), 4/56.

⁶ Ashâb-ı Kefî, putperestliğe karşı çıktıkları için öldürülmekten veya zorla dinlerinin değiştirilmesinden endişe eden ve bu sebeple kaçıp mağaraya sığınan gençlerdir. Orada yanlarındaki köpek ile birlikte derin bir uykuya dalan bu gençler, 309 yıl sonra uyanmışlardır. el-Kehf 18/9-26; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'an*, thk. Ahmed el-Berdûnî vd. (Kahire: Dâru'l-Kütübü'l-Mısrîyye, 1964), 10/359-360; Hayrettin Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006), 3/538-539.

⁷ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 3/542.

işlerinde kullandığı ve mağaraya gelirken yanında getirdiği köpeği olabileceği ifade edilmiştir.⁸ Hadis kaynaklarında ise Resûlullâh'ın (s.a.s) köpekleri avcılık veya bekçilikte kullanmaya müsaade ettiği ve bunun dışındaki amaçlarla köpek edinmekten sakındığı belirtilmektedir.⁹ Aynı şekilde bazı hadislerde, içinde köpek bulunan eve meleklerin girmeyeceği ve köpeğin yaladığı kabın belirli bir sayıda yıkanması gerektiği ifade edilmektedir.¹⁰

Hadislerde geçen köpek ile ilgili hususların günümüz verileriyle yeniden yorumlanması ve köpek edinmeye ilişkin yeni ortaya çıkan meselelerin bu rivayetler bağlamında ele alınması, söz konusu ahkâmın günümüze hitap eden yönünün tespiti açısından önem arz etmektedir. *İslam Hukukunda Hayvan Hakları*¹¹ adlı kitap ile “Köpeklerle İlgili Rivayetlere Genel Bakış”¹² isimli makalede bu konuların bir kısmına değinildiği görülmektedir. Öte yandan kamuoyunun ihtiyacına binaen olacaktır ki internet ortamında, evde köpek beslemenin hükmü hakkında fetva düzeyinde görüntülü ve yazılı birtakım görüşler paylaşılmıştır. Bu çalışmada köpeklerle ilgili hüküm ifade eden hadisler günümüz bilgi ve koşulları çerçevesinde hayvan refahı, insan sağlığı ve çevre ile ilişkilendirilip yorumlanacaktır. Naslar anlamlandırılırken fukahânın ilgili yaklaşımları ile kendi dönemlerindeki meselelere ilişkin ictihâdları göz önünde bulundurulacaktır. Betimsel analiz yöntemiyle gerçekleştirilecek bu araştırmanın, köpeklerle ilgili güncel meseleler hakkında fikhî hükümlerin belirlenmesine katkı sunması beklenmektedir.

Hadislerde geçen meselelerin, köpeğin yaladığı kabın belirli sayıda yıkanması, evde köpek bulundurmanın olumsuzlanması, köpekleri itlafın emredilmesi ve avcılık ya da bekçilik gibi amaçlar dışında köpek sahiplenmeye izin verilmemesi başlıkları altında incelenmesi mümkündür. Araştırma, bu tematik çerçevede yapılandırılacaktır.

1. Köpek Salyasının Değdiği Kabın Yıkanması

Naslarda köpeğin temiz veya necis olduğunu doğrudan bildiren herhangi bir ifade geçmemektedir. Hadis kitaplarında, köpeğin ağzının değdiği kabı temizleme usûlüne ilişkin bazı rivayetler yer almaktadır. Ebû Hüreyre'den (öl. 57/677) nakledilen hadislerde köpeğin yaladığı veya içerisinden su içtiği kabın ilki/yedincisi toprakla

⁸ Kurtubî, *el-Câmi'u li-ahkâmî'l-Kur'an*, 10/370.

⁹ Ebû'l-Huseyn b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî Müslim, *el-Câmi'u's-sahîh*, thk. Muhammed Fuâd Abdül-bâkî (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-'Arabî, ts.), “Tahâret”, 93; Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, thk. Şu'ayb el-Arnaût - Muhammed Kâmil Karabellî (b.y.: Dâru'r-Risâleti'l-'Âle-miyye, 2009), “Tahâret”, 35.

¹⁰ Müslim, “Libâs ve'z-zîne”, 81; “Tahâret”, 93.

¹¹ Adnan Koşum, *İslam Hukukunda Hayvan Hakları* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018).

¹² Ekrem Yücel, “Köpeklerle İlgili Rivayetlere Genel Bakış”, *Turkish Studies* 9/5 (Bahar 2014), 2141-2163.

ovmak üzere yedi defa temizleme işlemine tabi tutulması istenmektedir.¹³ Abdullah b. Mugaffel'den (öl. 59/679) aktarılan bir hadiste ise bu şekilde kirlenen kabın, yedi defa yıkandıktan sonra toprakla ovulmasının emredildiği görülmektedir.¹⁴ Rivayetlerde yıkama sayıları farklı olsa da köpeğin salyasının değdiği şeylerin kirlendiği ve bunların yıkanması gerektiği hususunda ortak anlam bulunmaktadır. Bununla birlikte Mâlikîler köpeğin yakaladığı avın helal olduğunu bildiren âyeti¹⁵ delil gösterip köpek salyasının temiz olduğunu ileri sürmüşlerdir. Yaptıkları istinbâtı izah sadedinde, köpeğin avını tutarken salyasının ona bulaştığını ve insanların buna dikkat etmeden avın etini pişirip yediklerini; bu tüketim şeklini yanlışlayan herhangi bir uyarının Resûlullâh'tan (s.a.s) vârid olmadığını söylemişlerdir.¹⁶ Köpeğin ağzını değdirdiği kabı yıkamanın ve bunu belirli sayıda gerçekleştirmenin istenmiş olmasını ise *ta'abbüdî* bir mesele olarak değerlendirmişlerdir.¹⁷ Bazı Mâlikîler, hastalıkların bir kısmının tedavisinde yedi seansın uygulandığını ve kaptan su içen köpeğin kuduz olma ihtimaline karşı yaladığı kabın tedbiren yedi defa yıkanmasının emredildiğini söylemişlerdir.¹⁸

Salyanın hükmü konusunda Mâlikîlerin yaklaşımını isabetli bulmayan Şevkânî (öl. 1250/1834) naslarda köpeklerin yakaladıkları avları yemeye müsaade edilmesinin, avın necis olan kısmını yıkamanın vücûbiyetine aykırı bir anlam taşımadığını söylemiştir. Avın köpek salyasına maruz kalan kısmını yıkamaya dair bir emrin vârid olmayışını ise necis şeylerin yıkanmasına ilişkin ilkelerle iktifa edilmiş olma ihtimali ile açıklamıştır. Avdaki köpek salyasını yıkamanın gerekli görülmediği varsayılsa bile bunun av özelinde bir ruhsat olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁹ Hanefîler, Şâfiîler ve Hanbelîler de Mâlikîlerin aksine görüş belirtmişlerdir. Bunlar köpeğin yaladığı kabı

¹³ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh*, nşr. Muhammed Zühayr b. Nasr (Beyrut: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001), "Vüdü" 33; Müslim, "Tahâret", 9. Tirmizî bu hadisin *hasen sahîh* olduğunu söylemiştir. Ebû İsmâ Muhammed b. İsmâ b. Sevre et-Tirmizî, *es-Sünen*, thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1996), "Tahâret", 68. Hadis külliyatlarında toprağa değinmeden üç defa yıkanmasını emreden mevkûf rivayetler de bulunmaktadır. Ebû'l-Hasen Ali b. Ömer b. Ahmed ed-Dârekutnî, *es-Sünen* (Beyrut: Müessesetür'-Risâle, 2004), "Tahâret", 22.

¹⁴ Müslim, "Tahâret", 93; Ebû Dâvûd, "Tahâret", 35.

¹⁵ el-Mâide 5/4.

¹⁶ Ebû'l-Hasen Ali b. Halef b. Abdilmelik el-Bekrî el-Kurtubî İbn Battâl, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî* (Riyad: Mektebetü'r-Ruşd, 2003), 1/269; Ebû Abdillâh Muhammed b. Yûsuf el-Girnâtî Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-Muhtasari Halîl* (b.y.: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994), 1/129.

¹⁷ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed b. Abdîrrahmân Hattâb er-Ruaynî, *Mevâhibü'l-celîl fî şerhi Muhtasari Halîl* (b.y.: Dâru'l-Fikr, 1992), 1/177.

¹⁸ Ebû'l-Velîd Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2004), 1/36, 37.

¹⁹ Muhammed b. Ali b. Muhammed eş-Şevkânî, *Neylül-evtâr şerhu Münteka'l-ahbâr* (Mısır: Dâru'l-Hadîs, 1993), 1/52.

yıkamanın emredilmiş olmasını, kabın kirlendiğine delil saymışlardır; bu duruma köpek salyasının yol açmış olmasını ise salyasının necis oluşuna delil göstermişlerdir.²⁰ Öte yandan ta'abbüdü olan yıkamanın abdest ve gusülde söz konusu olduğunu, kapları yıkama gereğinin kirlenme sebebiyle ortaya çıktığını; köpek etindeki necisliğin ondan türeyen salya için de geçerli olduğunu;²¹ ava bulaşan salyayı gidermede meşakkat bulunduğundan bu yönde bir emrin vârid olmadığını ve (balık, çekirge gibi) bazı ölümlerin temiz sayılmasının, canlılığın temiz hükmünün verilmesi için kriter olarak alınmasına mani olduğunu ifade etmişlerdir.²²

Şâfiîler ile Hanbelîler, söz konusu görüşleri doğrultusunda, köpek salyasının değdiği şeylerin temizlenebilmesi için biri toprakla ovma şeklinde olmak üzere toplamda yedi defa yıkanmasını gerekli görmüşlerdir.²³ Yıkama sayısı konusunda Mâlikîler de bu kanaatte olmakla birlikte yıkamanın hükmü hakkında mezhepte müstehab ve farz olmak üzere iki görüş ortaya çıkmıştır.²⁴ Hanefîler ise köpeğin yaladığı kabı üç defa yıkamanın yeterli olacağını söyleyerek cumhurdan farklı bir yaklaşım sergilemişlerdir. Onlar bu görüşlerini temellendirirken, en ağır necâsete maruz kalan kapların bile üç defa yıkanmakla temizlendiğini, Ebû Hüreyre'den yıkama sayısı hakkında üç, yedi ve sekiz olmak üzere farklı rivayetlerin geldiğini, üçten fazla sayıda yıkamayı emreden hadislerin köpeklerin yaygın olduğu İslâm'ın ilk yıllarında insanların köpek besleme alışkanlığını kırmak üzere vârid olma ihtimalinin bulunduğunu ve yedi defa yıkamanın müstehab olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca gözle görünmeyen necâsetin çoğunlukla üç defa yıkanınca giderildiğini, görünen necâsetin ise 'aynı gidinceye kadar yıkanması gerektiğini ve bunda sayının önemli olmadığını belirtmişlerdir.²⁵

Öte yandan bazı fakihler kapların yıkanması emrinin, köpekleri itlafın emredildiği döneme ait olduğu ve köpeklerin öldürülmesi yasağı geldikten sonra yıkama

²⁰ Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1993), 1/48; Mansûr b. Yûnus b. Salâhiddîn el-Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâ' 'an metni'l-İknâ'* (Beyrut: Dâru 'Âlemi'l-Kütüb, 1968), 1/182.

²¹ Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd el-Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi' fî tertîbi's-şerâi'* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1986), 1/64.

²² Ebû Abdillâh Muhammed b. İdris eş-Şâfiî, *el-Ümm* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1990), 7/202; Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed el-Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebîr fî'l-fikhi mezhebi'l-İmâmî's-Şâfiî* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1999), 1/304-305; Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed el-Makdisî ibn Kudâme, *el-Muğnî* (b.y.: Mektebetü'l-Kahire, 1969), 1/35-36; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâ'*, 1/182.

²³ Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebîr*, 1/314-315; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 1/39; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâ'*, 1/182.

²⁴ Köpek salyasının değdiği bir kabın içinde su haricinde bir madde bulunuyorsa, mezhepte tercih edilen görüşe göre bunların yıkanması müstehaptır. Hattâb er-Ruaynî, *Mevâhibü'l-celîl*, 1/175-177.

²⁵ Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi'*, 1/87-88; Ebû Muhammed Bedruddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ el-Aynî, *el-Binâye şerhu'l-Hidâye* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2000), 1/472-473.

emrinin neshedildiğini ileri sürmüşlerdir. Ancak bu görüş, köpeklerin itlafına dair emrin hicretin ilk yıllarında verildiği; buna karşın, kapların yıkanması ile ilgili hadisi rivayet eden Ebû Hüreyre ve İbn Mugaffel'in hicretin yedinci yılında Müslüman oldukları, dolayısıyla yıkama emrinin itlaf talimatından sonra geldiği gerekçesiyle eleştirilmiştir.²⁶ Fakihlerin kahir ekseriyeti ictihâdda bulunurken yıkama sayısı kaydının düşüldüğü hadisleri esas alarak aynı yaklaşımı sergilemiştir. Dahası, Hanefiler rivayetlerdeki sayıya riayeti müstehab görürken, çoğunluk sayıyı bağlayıcı bir kayıt olarak kabul etmiştir.

Günümüzde yapılan bilimsel araştırmalara göre köpeğin ağızda 600'den fazla farklı tür bakteri bulunmaktadır. Köpeklerdeki bu bakteriler insanlar için potansiyel sağlık riskleri taşımaktadır.²⁷ Sağlıklı 100 köpek üzerinde 2023 yılında yapılan bir araştırmada köpeklerin ağız boşluklarında *Staphylococcus pseudintermedius*, *Pasteurella*, *Fusobacterium* ve *Capnocytophaga* gibi insanları enfekte eden bakteri ve mantar/maya tespit edilmiştir. Aynı şekilde köpek ağızlarında insan ve/veya hayvan tedavisinde kullanılan antimikrobiyalere karşı çoklu direnç sahip bakteri izolatları gözlemlenmiştir.²⁸ Yine bir barınaktaki köpekler üzerinde gerçekleştirilen başka bir araştırmada köpeklerin oral florasında *Pasteurella multocida* adlı mikroorganizmanın yaygın olarak bulunduğu belirtilmiş ve köpek salyasıyla temasta bulunan insanların bunun farkında olmaları gerektiği vurgulanmıştır. Yaralı veya organ nakli sebebiyle bağışıklık sistemi baskılanmış bireylerin salyaya temastan uzak durması gerektiği özellikle belirtilmiştir. Keza söz konusu bakterinin nadiren de olsa bebeklerde menenjitte yol açtığı için bebeklerin bu hayvanlarla temasının engellenmesi önerilmiştir.²⁹ Başka bir araştırmada köpek tükürüğünde aktarılabilir antimikrobiyal direnç genlerine sahip bakterilerin bulunduğu ve bunların salya bulaşımı ile insanda klinik semptomlara neden olabileceği belirtilmiştir.³⁰ Bütün bu veriler köpek salyasından sakınmak gerektiğini ve salyanın bulaştığı yerden izale edilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak bu

²⁶ Şevkânî, *Neylül'evtâr*, 1/52.

²⁷ Hadba Al-Amrah vd., "The Impact of Dogs Oral Microbiota on Human Health: A Review", *Biosciences Biotechnology Research Asia* 21/1 (Mart 2024), 7.

²⁸ Özellikle köpek ısırmalarında bu bakterilerin insana geçme riski üzerinde durulmuştur. Fábio V. R. Portilho vd., "Microbial Complexity of Oral Cavity of Healthy Dogs Identified by Mass Spectrometry and Next-Generation Sequencing", *Animals* 13/15 (Temmuz 2023), 1.

²⁹ Serdal Tarhane, "Köpek Salya Örneklerinden *Pasteurella multocida* Varlığının PCR ve Kültürel Yöntemlerle Araştırılması", *Harran Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi* 12/1 (Haziran 2023), 104-105.

³⁰ Adrienn Gréta Tóth vd., "Canine Saliva as a Possible Source of Antimicrobial Resistance Genes", *Antibiotics* 11/11 (Ekim 2022), 12. Köpek salyasındaki bakteri kaynaklı hastalıklara karşı alınması gereken tedbirlere ilişkin değerlendirmeler için bu makalenin "Köpekler ile Aynı Mekânda Yaşamamanın Zoonoz Hastalıklara Yol Açması" başlığı altındaki bilgilere bakılabilir.

meselede nakledilen rivayetlerden cumhurun çıkardığı hükmün günümüz bilimsel ve-rilerince teyit edildiğini söylemek mümkündür.

2. Meskende Köpek Bulundurmanın Olumsuzlanması

Hadis kaynaklarında, içinde köpek olan eve meleklerin girmediği ifade edilmektedir. Bu haberin yer aldığı bir rivayette Resûlullâh'ın Cebrâîl (s.a.s.) ile görüşmek üzere sözleştiği, ancak evde köpek yavrusunun olması sebebiyle Cebrâîl'in görüşmeyi geciktirdiği belirtilmektedir. Hadisin râvisi Hz. Âişe'nin anlattığına göre Cebrâîl belirlenen vakitte gelmeyince Hz. Peygamber elinde bulunan asayı yere atıp, "Allah ve elçileri (melekler) vadinden dönmez." dedi. Sonra sedirin altında bir eniğin olduğunu fark etti ve onun ne zaman oraya girdiğini sordu. Hz. Âişe "Bilmiyorum." deyince Resûlullâh köpeğin çıkarılmasını emretti ve çok geçmeden Cebrâîl geldi. Peygamber (s.a.s.) ona, söz verdiği halde gecikmesinin sebebini sorunca Cebrâîl "Biz içinde köpek ve resim olan eve girmeyiz." diyerek evde köpek bulunmasını gecikmesine gerekçe olarak gösterdi.³¹ Bu hadise benzeyen ancak Âişe'nin yerine Meymûne isminin geçtiği başka bir hadis de kaynaklarda yer almaktadır. Orada anlatıldığına göre bir sabah Hz. Meymûne Resûlullâh'ı üzüntülü görmüş ve bunun sebebini sormuştur. Allah Resûlu Cebrâîl ile görüşmek üzere sözleştiğini, ancak onun gelmediğini söylemiştir. Daha sonra sedirin altında bir köpeği fark etmiş ve onu çıkartıp bulunduğu yere eliyle su serpmiştir. Akşam olduğunda Cebrâîl gelmiş ve Resûlullâh ona gecikme sebebini sormuştur. Cebrâîl "Biz içinde resim ve köpek bulunan eve girmeyiz." şeklinde cevap vermiştir.³² Bazı kaynaklarda bahsedilen köpeğin Hz. Hasan ile Hüseyin'e ait bir enik olduğu belirtilmektedir.³³

Mezkûr rivayetlerden söz konusu hadisenin yaşandığı sırada Hz. Âişe ile Hz. Meymûne'nin hazır oldukları, hadisenin serencamına vâkıf olduktan sonra bunu naklettikleri anlaşılmaktadır. Birçok muteber kaynakta hadis, bu iki râvinin aktardığı serencama değinilmeden "İçinde resim ve köpek bulunan eve melekler girmez." şeklinde yer verilmiştir.³⁴ Bu türden rivayetler Tirmizî (öl. 279/892), İbn Hibbân (öl. 354/965) ile Hâkim (öl. 405/1014) tarafından sahîh kabul edilmiştir.³⁵

³¹ Müslim, "Libâs ve'z-zîne", 81; Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd İbn Mâce, *es-Sünen*, nşr. Şu'ayb el-Arnaût (b.y.: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009), "Libâs", 44.

³² Müslim, "Libâs ve'z-zîne", 82; Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb Nesâî, *es-Sünen*, nşr. Abdulfettâh Ebû Gudde (Haleb: Mektebü'l-Metbû'âtı'l-İslâmiyye, 1986), "Sayd ve'z-zebâih", 9.

³³ Tirmizî, "Edeb", 44. Şevkânî bu bilgidен hareketle küçük çocuklar için yavru köpek edinmenin caiz olduğunu söylemiştir. Şevkânî, *Neylül-evtâr*, 2/121.

³⁴ Buhârî, "Bed'ül-halk", 7.

³⁵ Tirmizî, "Edeb", 44; Ebû'l-Fazl Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-bârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1379), 10/386.

Hadis metin kitaplarında, içinde köpek bulunan evlere ne tür meleklerin hangi nedenle girmediğine dair herhangi bir açıklama geçmemektedir. Bu durum, meselenin o dönemdeki muhatapları için açıklamayı gerektirmeyecek derecede anlaşılır olduğunu düşündürmektedir. Sonraki dönemlerde ise bu mesele merak edilmiş ve farklı ihtimaller paylaşılmıştır. Konu hakkında görüş beyan eden âlimlerin bir kısmı mevzubahis meleklerin rahmet melekleri olmasını,³⁶ bir kısmı ise vahiy ile görevli melek olmasını ihtimal dâhilinde görmüşlerdir.³⁷ İçinde köpek olan evlere meleklerin girmemesinin hikmeti hakkında ise köpeğin necis şeyleri yemesi, etrafı kirletmesi,³⁸ *necisü'l-‘ayn* olması,³⁹ pis kokması ve Peygamber'in (s.a.s.) köpek edinmekten sakındıran emrine aykırı davranmanın bir cezası olması gibi ihtimaller üzerinde durulmuştur.⁴⁰ Rivayetlerden anlaşıldığı kadarıyla Resûlullâh Cebrâîl ile yaşadığı hadise sonrasında gereksiz yere köpek edinmekten sakındırdığı için bu ihtimallerden sonuncusu isabetli görünmemektedir. Bugünün verileri ve koşulları ile meseleye bakıldığında, köpeklerle iç içe aynı meskende yaşamanın evdeki eşyaların kirlenmesine, insanların saldırıya maruz kalmasına ve zoonoz (hayvandan insana bulaşıp her iki türde ortak şekilde gelişen) hastalıklara yol açtığı için rahmet meleklerinin uzaklaştığını düşünmek mümkündür. Yine bu şekildeki bir yaşam tarzının özel harcamalar gerektirmekle birlikte hayvan refahına aykırı olması da söz konusu ihtimaller arasında sayılabilir. Bu hususlara kısaca açıklık getirmek yararlı olacaktır.

2.1. Köpeğin Meskendeki Eşyayı Kirletmesi

Barınma ihtiyacı meskende karşılanan köpeklerin salya ve tüylerinin yanı sıra bazen kazuratları ile de evdeki eşyaları kirllettikleri, bilinen bir gerçektir. İlgili çalışmalarda da ifade edildiği üzere tuvalet eğitimi almış olsa bile köpekler bazen evin farklı yerlerinde ihtiyaçlarını giderebilmektedir. Ankara'da özel bir hayvan hastanesine düzenli gelen köpek sahibi 85 kişiyle 2012 yılında yapılan ankette bunu görmek mümkündür. Söz konusu ankete katılanların % 5,9'u köpeklerinin tuvalet konusunda eğitilmiş

³⁶ Ebû Zekeriyâ Muhayyiddin b. Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *el-Minhâc şerhu Sahîhi Müslim* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1392), 14/84; İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-bârî*, 10/382; Ahmed b. Guneym b. Sâlim Şihâbüddîn el-Ezherî en-Nefrâvî, *el-Fevâkihü'd-devânî alâ Risâleti İbn Ebî Zeyd el-Kayravânî* (b.y.: Dâru'l-Fikr, 1995), 2/345.

³⁷ Ebû'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî Kâdî İyâz, *İkmâlü'l-Mu'lim b. fevâidi Müslim* (Mısır: Dâru'l-Vefâ, 1998), 6/629-630.

³⁸ Nefrâvî, *el-Fevâkihü'd-devânî*, 2/345.

³⁹ İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-bârî*, 10/381.

⁴⁰ Kâdî İyâz, *İkmâlü'l-Mu'lim*, 6/629-630.

olmadığını belirtirken, % 29,4'ü köpeklerinin eğitilmiş olmakla birlikte bazen eğitime aykırı davrandıklarını söylemiştir.⁴¹

Kaynaklarda, köpeğin salyasına karşı korunmaya yönlendiren hadislerin yanı sıra Allah Resûlî döneminde köpeklerin mescitte dolaşp bevlettiği ve yıkamak şöyle dursun, kirlenen yere su bile serpilmediği de nakledilmektedir.⁴² Bütün canlıları temiz kabul eden Mâlikîler,⁴³ Abdullah b. Ömer'e nispet edilen bu hadise dayanarak köpeğin mescide girmesine müsaade edildiğini ileri sürmüş ve rivayeti köpeğin temiz olduğu yönündeki görüşleri için pekiştirici bir delil olarak kullanmışlardır.⁴⁴ Mâlikîlerin bu istidlâllerine katılmayan fakihler, köpeğin salyasının değdiği kabı yıkamayı emreden hadislerle çelişen mezkûr rivayeti, tarihsel bağlam üzerinden izah ederek meseleyi makul zemine oturtmaya çalışmışlardır. Bu çerçeveden olmak üzere, köpeklerin mescidi kirlettiği söylenen dönemin buraların saygı duyulup temiz tutulması emredilmeden ve mescide kapı takılmadan önceki zamana denk geldiğini söylemişlerdir.⁴⁵ Yine rivayette geçen köpeklerin dışarıda bevlettikten sonra mescidin içinde dolaşmış olabileceği, mescidin kirlenen kısmının kesin olarak belirlenemediği ve toprağın kurumasıyla birlikte zaten temiz hale geldiği için mescidin içini yıkama gereğinin duyulmadığını ihtimal dâhilinde görenler de olmuştur.⁴⁶

Şâfiî ve Hanbelî mezheplerinin fakihleri köpeğin yaladığı kapları yıkamayı emreden rivayetlerin yanı sıra köpek alıp satmaktan meneden hadisleri⁴⁷ delil göstererek köpeğin kendisinin de necis (necisü'l-'ayn) olduğunu söylemişlerdir.⁴⁸ Bu görüşleri doğrultusunda, eşyayı kirlletmesi açısından köpeğin dış yüzeyini salyası ile aynı hükme tabi tutmuşlardır. Ancak sürtünmenin kirliliğe yol açtığına hükmedebilmesi için köpeğin dış yüzeyinin veya sürtündüğü yerin ıslak olmasını şart koşmuşlardır.⁴⁹ İmâmeyn de aynı kanaatte olmakla birlikte Ebû Hanîfe köpeğin dış yüzeyini, etinin ve salyasının aksine

⁴¹ Salgırlı vd., "Köpek Sahiplerinin Köpeklerine Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi", 13.

⁴² Buhârî, "Vüdü" 33.

⁴³ Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdrîs b. Abdîrrahmân el-Mâlikî el-Karâfî, *ez-Zahîra* (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1994), 1/166, 179; Nefrâvî, *el-Fevâkihü'd-devânî*, 1/388.

⁴⁴ İbn Battâl, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, 1/268.

⁴⁵ Kastallânî rivayette râvinin mübalağa babından su serpmekten bahsettiğini belirtmişse de Hanefîler bu hadise dayanarak, necâset bulaşan bir yerin güneşin veya rüzgârın etkisiyle kuruyup necâsetin izinin ortadan kalkması durumunda temiz olacağını söylemişlerdir. Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr el-Kastallânî, *İrşâdû's-sârî li şerhi Sahîhi'l-Buhârî* (Mısır: Matba'atü'l-Kübrâ el-Emîriyye, 1323), 1/257.

⁴⁶ Şevkânî, *Neylû'l-evtâr*, 1/52.

⁴⁷ Buhârî, "Büyû", 113.

⁴⁸ Şâfiî, *el-Ümm*, 7/202; Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebir*, 1/304-305; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 1/35-36.

⁴⁹ Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebir*, 1/314-315; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 1/39; Buhârî, *Keşşâfü'l-knâ'*, 1/182.

temiz saymış ve mezhepte bu görüş kabul görmüştür.⁵⁰ Hanefî fakihler necisü'l-'ayn olan şeylerden sadece ikrah halinde faydalanmanın caiz olduğunu, köpekten normal şartlarda da yararlanmaya müsaade edildiğini belirterek köpeğin bu kategoriye girmediğini anlatmışlardır.⁵¹

Şâfiîler ile Hanbelîlerin, köpeği satışı konu etmekten meneden rivayetlerden hareketle onun necisliğini zorunlu bir sonuç olarak istinbât etmeleri, doktrinleri itibarıyla isabetli olsa da eleştiriye açık bulunmaktadır. Zira satışı uygun görülme- yen şeylerin tamamı necis değildir. Bu nedenle, köpek alıp satmaya ilişkin sakındırmanın, temizlik durumundan çok, başka sebeplere dayanıyor olması mümkündür. Öte yandan rivayetlerde köpek salyasının değdiği kabın yıkanmasına ilişkin emir vârid olduğu halde köpeğin süründüğü şeyleri yıkamanın gerekliliğine dair herhangi bir hükmün gelmemiş olması, köpeğin kendisinin değil de salyasının necis sayıldığını göstermektedir. Bu açıdan Hanefîlere ait yaklaşımın daha isabetli olduğunu söylemek mümkündür. Ancak bu yaklaşımdan, köpeğin evde barındırılmasına cevaz hükmünü tahrîc etmek isabetli olmayacaktır. Çünkü köpeğin evin içinde yaşaması durumunda Hanefîlerce de necis kabul edilen salyanın evdeki eşyaya bulaşması muhtemeldir. Köpeğin ve salyasının temizliği konusunda Mâlikîlerin görüşü esas alınsa bile sahipleri ile birlikte aynı meskende barındırılan köpekler⁵² evdeki eşyaları idrar ve kazuratları ile kirletebildikleri için mevzu bahis köpek edinme şekli uygun görünmemektedir.

2.2. Köpekler ile Aynı Mekânda Yaşamının Zoonoz Hastalıklara Yol Açması

Sağlığın korunabilmesi için alınması gereken temel önlemlerden biri, zoonotik hastalıkların bulaşma riskine karşı gerekli hassasiyetin gösterilmesidir. Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) verilerine göre insanları etkileyen enfeksiyon etkenlerinden son on yılda tanımlananların % 60'ı, hayvan ve hayvansal ürün orijinlidir. Bu sebeple hayvanlar enfeksiyon havuzuna benzetilmekte ve gerekli önlemler alınmadığı takdirde hayvanlarla iç içe yaşamının insan sağlığını tehdit edeceği söylenmektedir.⁵³ Ev ve süs

⁵⁰ Ebü'l-Me'âlî Mahmûd b. Ahmed Burhânüddîn el-Buhârî, *el-Muhîtu'l-Burhânî fi'l-fikhi'n-Nu'mânî* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-'İlmiyye, 2004), 1/103; Aynî, *el-Binâye*, 1/473. Bazı Hanefî fakihler İmâmeyn'in görüşünü tercih etmiştir. Serahsî, *el-Mebsût*, 1/48.

⁵¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 11/235.

⁵² Hanefîler ile Mâlikîlerin köpeğin temizliği hakkındaki içtihadlarından hareketle günümüzdeki şekliyle meskende köpek beslemenin mubâhlığına hükmetmenin yanlışlığına dair değerlendirme için bk.: Hüseyin Baysa, "Güncel Örneklerle İctihadın Bağlamı Dışında Kullanılması Problemi", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 23/2 (30 Aralık 2023), 316-318.

⁵³ Sibel Cevizci - Coşkun Bakar, "Halk Sağlığı Bakışıyla Toxoplasma Gondii", *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi* 11/1 (2013), 46; Cüneyt Tamer - Semra Gümüşova, "Ters Zoonotik Viral Enfeksiyonlar", *Erciyes Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi* 15/2 (Ağustos 2018), 154.

hayvanlarının hastalık bulaştırma riski özelinde literatürde şu bilgiler bulunmaktadır: Evde barındırılan hayvanların solunum salgıları ile dışkı ve idrarlarıyla temas, salgı ve atıklarının gıdalara bulaşması hayvanlardaki enfekte lezyonlarla temas ve hayvan ısırmasına maruz kalmak gibi durumlarda insanlarda pastörelloz ve bartonelloz gibi enfeksiyonlar ortaya çıkmaktadır. Hayvanlarla yakın ilişki sebebiyle insanlar en az 70 çeşit bulaşıcı enfeksiyon etkeniyle karşı karşıya kalabilmektedir. Solunum veya sindirim yoluyla yahut doğrudan temasla bulaşan bu etkenler için aynı yatağı paylaşmak, yalamak, ısırılmak ve sıyrıklar en uygun bulaş ortamı oluşturmaktadır. Küçük çocuklar, gebeler, kanser ve diyabet hastaları gibi bağışıklık sistemi baskılanmış bireyler, bu hastalıklarla enfekte olma riskine en açık olan grupları teşkil etmektedir.⁵⁴

Ev ve süs hayvanlarının hastalanmaması ve sahiplerinin enfekte olmaması için tedbir olarak hayvanlara yönelik birtakım sağlık işlemleri yapılmaktadır.⁵⁵ Ülkemizde bu anlamda hayvanlara belirli aşı ve tedavilerin yaptırılması, sahiplerine bir zorunluluk olarak yüklenmiştir.⁵⁶ İstanbul'da 2012 yılında gerçekleştirilen bir araştırmada, köpek besleyenlerin % 84,6'sı hayvanlarına aşı ve antiparaziter tedavi uyguladıklarını söylemişlerdir.⁵⁷ Ankara, İzmir ve Afyonkarahisar'da 2019 senesinde yapılan başka bir araştırmaya göre köpeklerin % 52,2'sine ektoparazit (dış parazit) tedavisi, % 44,9'una endoparazit (iç parazit) tedavisinin düzenli olarak uygulandığı; kuduz aşısının pet hayvanlarının tümüne yaptırıldığı öğrenilmiştir.⁵⁸ Veteriner kliniğine (yıllık bazda) yapılan ziyarete ilişkin araştırmada ise köpekler için kliniği ziyaret etme oranı % 42 olarak belirlenmiştir.⁵⁹

Paylaşılan verilerden anlaşıldığı üzere pet hayvanlarla temasta zoonoz hastalıkların ortaya çıkmaması için yasal düzenlemeler yapılmış; ancak oranı bölgeden bölgeye değişiklik göstermekle birlikte düzenlemeye yeterli seviyede uyulmadığı tespit edilmiştir. Gerekli sağlık takibini yapmayanlar için meskende hayvan bulundurmak, hem kendileri hem de hayvanları için hastalık riski oluşturmaktadır. Nitekim hayvanlarla terapiyi öneren uzmanlar bile zoonoz hastalıklara ve kazalara yol açmaması için

⁵⁴ Gökçen Dinç vd., "Pet Hayvanlardan İnsanlara Bulaşan Önemli Bakteriyel Enfeksiyonlar", *Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi* 72/2 (Nisan 2015), 164.

⁵⁵ Umut Fikret Korkmaz vd., "Kedilerde Bağırsak Parazitlerinin Yaygınlığı ve Halk Sağlığı Bakımından Önemi", *Türkiye Parazitolojisi* 40/4 (Aralık 2016), 197.

⁵⁶ Hayvanların Korunması Hakkında Uygulama Yönetmeliği (HKHUY), *Resmî Gazete* 32751 (13 Aralık 2024), md. 10/c.

⁵⁷ Onur, *İstanbul'da Kedi Köpek Sahiplenmek*, 59.

⁵⁸ Gizem Sıla Sarıal Kubilay, *Pet Hayvanı Sahiplerinin Hayvan Refahına İlişkin Algı ve Tutumu Üzerine Bir Araştırma* (Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 31.

⁵⁹ Cansu Çomak, *Kedilerde Genel Muayene Sırasında Oluşan Stresin Davranış Üzerine Etkilerinin Değerlendirilmesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 46.

uygulamanın kılavuzların gözetiminde gerçekleştirilmesini gerekli görmüşlerdir.⁶⁰ Kaldı ki yasal mevzuattaki sağlık takiplerinin tamamının yapılması da hastalık tehlikesini kesin olarak ortadan kaldırmamaktadır. Çünkü bilinenlerin dışında, öngörülmeyen başka zoonoz hastalıkların ortaya çıkması ihtimal dâhilindedir. Nitekim gün geçtikçe bu türden yeni hastalıklar tespit edilmektedir. Bu bağlamda, köpeklerin bilinen aşıları yapılsa dahi, onlarla aynı ortamda yaşamanın insan sağlığı açısından tamamen risksiz olduğu söylenemez.⁶¹ Hz. Peygamber'in korunma ve avlanma gibi ihtiyaçların dışında köpek beslemekten menetmesi, bazı araştırmacılarca bu hastalık riskiyle ilişkilendirilmiştir.⁶²

2.3. Köpeği Meskende Tutmanın Refah Durumunu Olumsuz Etkilemesi

Hayvan refahı, hayvanların uygun ortamlarda doğal davranışlarını sergileyebildikleri,⁶³ mutluluk ve iyilik halidir.⁶⁴ Hayvan refahını sağlamak için, hayvanlara fitratlarına uygun bir beslenme düzeni sunulmalı, hareket ihtiyaçları karşılanmalı, sağlık durumları düzenli olarak izlenmeli ve fiziksel ya da zihinsel aşırı yüklenmelerden kaçınılmalıdır. Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde bu hususlar hayvanın temel hakları arasında sayılmıştır. Bildirge'de insanların kendi çıkarları için evcil hayvanların türüne özgü yaşam koşullarında yapacakları her türlü değişiklik, hak ihlali kabul edilmiş ve eğitim amaçlı olsa bile yabancı hayvanların özgürlükten yoksun bırakılamayacağı belirtilmiştir.⁶⁵

Hayvan refahı konusunda İslâm'ın temel yaklaşımı, hayvanlara yaratılışlarına uygun şekilde şefkat ile davranmaktır. Esasen hayvanlar dâhil bütün canlılara merhamet etmek, İslâm'ın ana ilkelerindendir. Yeryüzündeki canlılara merhametin Allah'ın

⁶⁰ Sibel Cevizci vd., "İnsan Sağlığının İyileştirilmesine Yönelik Hayvan Destekli Tedaviler", *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni* 8/3 (2009), 268-269.

⁶¹ Baysa, "Güncel Örneklerle İctihadın Bağlamı Dışında Kullanılması Problemi", 317.

⁶² Ali Bardakoğlu, "Köpek", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/252; www.HayrettinKaraman.net (HK), "Köpek Beslemek" (Erişim 17 Eylül 2020); Koşum, *İslam Hukukunda Hayvan Hakları*, 129-130; Halil İbrahim Acar, *Helâller ve Haramlar* (Bursa: Emin Yayınları, 2020), 255.

⁶³ Ahmet Abdullah Antalyalı, *Avrupa Birliği ve Türkiye'de Hayvan Refahı Uygulamaları* (Ankara: Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, AB Uzmanlık Tezi, 2007), 1.

⁶⁴ Aşkın Yaşar - Serdar İzmirli, "Türkiye'de Hayvan Gönenci (Refahı) ile İlgili Yasal Düzenlemeler", *Veteriner Bilimleri Dergisi* 22/3-4 (Aralık 2006), 52; Nihat Çalışkan vd., "Empati ve Hayvanlarla İletişim", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/1 (Aralık 2014), 35. Ülkemizde bu amaçla Ev ve Süs Hayvanlarının Üretim, Satış, Barınma ve Eğitim Yerleri Hakkında Yönetmelik (ESHÜSBEY), *Resmi Gazete* 28078 (08 Ekim 2011) yayınlanmıştır.

⁶⁵ Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi (HHEB), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (1978), md. 4, 6.

merhametini celbedeceğini bildiren hadis,⁶⁶ bu konuda çerçeveyi oluşturacak bir anlam genişliğine sahiptir. Hz. Peygamber'in hayvanlara kaba davrananlara yönelik "Bu dilsiz hayvanlar hakkında Allah'tan korkun."⁶⁷ şeklindeki uyarısı aynı konuda özel bir prensip hükmündedir. O, hayvanlarla eğlenme konusunda da şefkat ilkesini gözetmiş ve eğlence şeklinin hayvanın tabiatına uygunluğunu şart koşmuştur. Onun at ve develeri yarıştırmaya müsaade ederken⁶⁸ hayvanları dövüştürmeye izin vermemiş olması,⁶⁹ bunun açık bir örneğini oluşturmaktadır. Yarış, at ve devenin tabiatlarına uygun eğitici bir eğlence iken hayvanların dövüştürülmesi gereksiz yere acı çekmelerine yol açmaktadır. Bu sebeple hayvan yarıştırmaya müsaade edilirken dövüştürmek doğru bulunmamıştır. Fakihler mezkûr naslardan hareketle eğlenmek için horoz, köpek ve koçları kışkırtıp birbirleriyle dövüştürmeyi haram görmüşlerdir.⁷⁰ Buna göre hayvanların, refah durumlarını olumsuz etkileyecek şekilde eğlenceye konu edilmesi fıkhen meşru değildir.

Literatürde ev hayvanlarının sağlık ve beslenme düzeyine ilişkin çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Ancak hayvanların egzersiz ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmadığına dair yeterli miktarda saha araştırması yapılmamıştır. Ankara'da bulunan bir hayvan hastanesine düzenli olarak uğrayan köpek sahiplerinden 85 kişi ile 2010 yılında yapılan anket çalışmasında katılımcıların % 75,3'ünün köpeklerine her gün dışarıda 30 dakikadan fazla zaman geçirme imkânını verdiği belirlenmiştir.⁷¹ Ankara, İzmir ve Afyonkarahisar illerinde 2019'da gerçekleştirilen bir araştırmada ise köpeklerin % 81,2'sinin evde sınırlandırılmış alanda tutulduğu, bunların % 31,9'unun açık havaya çıkarıldığı ve günde 2,2 saat egzersiz imkânının verildiği tespit edilmiştir.⁷² Mezkûr çalışmalarda köpeklerin egzersiz ihtiyacının giderilmemesi önemli bir sorun olarak vurgulanmış⁷³ ve köpeklerde gözlemlenen bazı davranış problemleri bu gereksinimin yeterince karşılanmamasına bağlanmıştır.⁷⁴

Paylaştığımız araştırmalardan, bölge ve tarihe göre değişiklik göstermekle birlikte, bazı köpek sahiplerinin hayvanlarına fiziki aktivite imkânını hiç tanımadığı veya

⁶⁶ Ebû Dâvûd, "Edeb", 65; Buhârî, "Edeb", 27.

⁶⁷ Ebû Dâvûd, "Cihâd", 46.

⁶⁸ Tirmizî, "Cihâd", 22; Nesâî, "Hayl", 13.

⁶⁹ Ebû Dâvûd, "Cihâd", 54; Tirmizî, "Cihâd", 30.

⁷⁰ Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatib eş-Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzî'l-Minhâc* (b.y.: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994), 6/347.

⁷¹ Salgırlı vd., "Köpek Sahiplerinin Köpeklerine Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi Üzerine Bir Pilot Çalışma", 13.

⁷² Sarial Kubilay, *Hayvan Refahına İlişkin Algı ve Tutum*, 28, 62.

⁷³ Salgırlı vd., "Köpek Sahiplerinin Köpeklerine Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi Üzerine Bir Pilot Çalışma", 13.

⁷⁴ Sarial Kubilay, *Pet Hayvanı Sahiplerinin Hayvan Refahına İlişkin Algı ve Tutumu*, 64, 71.

yeterince vermediği ve bu durumun köpekte davranış bozukluğuna yol açtığı anlaşılmaktadır. Köpekleri zorunluluk olmadığı halde dar bir alanda kalmaya mecbur bırakarak onların acı çekmelerine sebep olmak ve doğal davranışlarını sergilemelerine mâni olmak, fıkhen tasvip edilecek bir tutum değildir. Köpeğin refahına yönelik bu müdahalenin sırf haz almak için yapılıyor olması, meskende köpek beslemenin hükmünü menfi yönde etkileyen başka bir faktördür.

2.4. Köpek Sebebiyle Başkasının Hukukunun İhlal Edilmesi

Sahipli köpekler önlem alınmadığı takdirde çeşitli şekillerde kul hakkının ihlali sebebiyet verebilmektedir. Bunların başında köpeklerin saldırgan tavırlar sergileyerek insanlara zarar vermesi gelmektedir. Konuyla ilgili araştırmalara göre insanlardaki ısırık sonucu oluşan yaraların takriben % 60'ı köpek saldırısı kaynaklıdır. Köpek ısırıkları genellikle kişinin kendisinin veya bir tanıdığının köpeği tarafından, çoğunlukla da kavga eden köpekleri birbirinden ayırmaya çalışırken meydana gelmektedir. Isırıkların çoğu 5-9 yaşlarındaki çocuklarda, kontrolsüz köpeklerle oynamak isterken gerçekleşmektedir. Köpeğin cinsi ile iriliği; ısırılma riski ve yaralanmanın şeklinde etkili olmakla birlikte ısırıkların % 20'sine kısırlaştırılmamış köpekler neden olmaktadır.⁷⁵

Köpeklerin saldırılarına dair basında çıkan haberler konunun vahametini gözler önüne sermektedir. Bu türden bir habere göre 2 ve 7 yaşlarında iki kardeşin babaanneleri ile sahilde dolaşırken, gezintiye çıkarılan Rottweiler cinsi bir köpeğin saldırısına uğradığı anlatılmaktadır.⁷⁶ Başka bir haberde evde beslenen iki köpeğin evdeki iki yaşındaki bir çocuğa saldırdığı ifade edilmektedir.⁷⁷ Yine bebeklerin evdeki köpeklerin saldırısına maruz kaldığı ve bazen ölümlü vakaların da meydana geldiği yazılmaktadır.⁷⁸

Meskende beslenen bazı köpekler ise çevreyi rahatsız etmekte ve bu gerekçeyle şikâyet konusu olabilmektedir. Merdiven, asansör ve bahçe gibi alanların ortaklaşa kullanıldığı binalarda köpekler saldırarak, havlayarak veya koku yayarak komşuları rahatsız edebilmektedir.⁷⁹ Özellikle köpeklerin gürültüsü yüzünden komşular kendilerini, sonu kan dökmeye varan tartışmalar içinde bulabilmektedir. Bu türden tartışmaların gerisinde kişisel sorunların yattığı söylene de dinlenme vakti olan gece saatlerinde

⁷⁵ Dinç vd., "Pet Hayvanlardan İnsanlara Bulaşan Enfeksiyonlar", 165.

⁷⁶ CNNTürk.com, "Adana'da köpek saldırısı" (Erişim 25 Mart 2019).

⁷⁷ Haber7, "2 yaşındaki bebek dehşeti yaşadı!" (Erişim 21 Şubat 2020).

⁷⁸ Milliyet, "Köpek 6 günlük bebeğin kafasını yedi!" (Erişim 03 Eylül 2020); NewsComAu, "Mother's Scream: 'The Dog Ate My Baby's Head' after Pet Fatally Mauls Newborn" (20 Şubat 2014).

⁷⁹ Yasin Şen - Fatih Atasoy, "Köpek ve Kedilerde Bazı Anormal Davranışlar", *Lalahan Hayvancılık Araştırma Enstitüsü Dergisi* 54/2 (Aralık 2014), 91.

köpeklerin yüksek sesle havlaması, komşuları rahatsız edebilmektedir.⁸⁰ Mahkemelere bu konuda birçok şikâyetin intikal etmiş olması⁸¹ ve böyle bir durumda köpeğin veya sahibinin apartmandan tahliye edilmesinin hukuki yönünün akademik çalışmalara konu edilmesi,⁸² sorunun boyutlarını göstermesi açısından bir fikir vermektedir.

Köpek türü hayvanların insan ve diğer canlılara zarar vermesini önlemek amacıyla Avrupa ülkelerinde yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler çerçevesinde, saldırgan hayvanlara eğitim ve ilaç tedavisi yapılmakta ve akabinde belirli güvenlik testleri uygulanmaktadır. Testlerden kısmen de olsa başarıyla geçenler, istisnalar listesine alınmakta, geçemeyenlere ise ötenazi yapılmaktadır. İstisna listesine alınan köpekler sahiplerince zorunlu olarak kısırlaştırılmakta, işaretlenmekte ve üçüncü şahıslara verebileceği muhtemel zararlara karşı sigorta edilmektedir. Ayrıca bu türden köpekler ancak tasmalı ve ağızlıklı olarak dışarı çıkarılabilmektedir.⁸³

Ülkemizde tehlikeli olduğu Bakanlıkça belirlenen hayvanları sahiplenmek ve beslemek yasaklanmış,⁸⁴ pet köpeklerin halka açık yerlerde dolaştırılırken tasmalı ve kontrol altında tutulması, dışkısının temizlenmesi zorunlu kılınmış; gerekli tedbirlerin alınmaması durumunda ortaya çıkan zararların sahiplerince tazmin edilmesi hükme bağlanmıştır.⁸⁵ Öte yandan Türk Medeni Kanunu'nun 737. maddesi ile Kat Mülkiyeti Kanunu'nun 18. maddesi, kişinin komşusuna yönelik hoşgörü seviyesini aşacak davranışlardan kaçınmasını gerektirmektedir. Bu yasal düzenlemeler, köpeklerin hoşgörü seviyesini aşacak derecede gürültü yapması, ortak alanları kirletmesi veya saldırgan davranış göstermesi durumunda hayvanın konuttan tahliyesini talep hakkını vermektedir.⁸⁶

Gerek Avrupa'daki gerekse ülkemizdeki yasal düzenlemelerle meskende beslenen köpeklerden dolayı başkasının zarar görmemesi için makul önlemlerin alındığı görülmektedir. Ancak yukarıda verilen örneklerden anlaşıldığı üzere bu düzenlemelere

⁸⁰ Bu haberlerin birinde, gece saatlerinde köpeğinin havlamasından duyulan rahatsızlık sebebiyle yaşanan tartışmada bina yöneticisinin damadına silahla ateş açması sonucu köpek sahibi ile damadının öldüğü ve bir kişinin de yaralandığı ifade edilmektedir. Haberler.com, "Köpek Havlamasından Rahatsız Olan Yönetici Ölüm Saçtı: 2 Ölü 1 Yaralı" (26 Ocak 2018).

⁸¹ Gülizar Çakır Sümer, "Kentsel Alanlardaki Sahipsiz Köpekler Sorunu ve Çözüm Uygulamaları", *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 9/17 (Haziran 2024), 38.

⁸² Bk.: Serdar Nart, "Ev ve Süs Hayvanlarının Konuttan Tahliye Edilmesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 22/1 (Mayıs 2020), 123-170.

⁸³ Şen - Atasoy, "Köpek ve Kedilerde Bazı Anormal Davranışlar", 96.

⁸⁴ HKHUY, md. 41.

⁸⁵ HKHUY, md. 10.

⁸⁶ Nart, "Ev ve Süs Hayvanlarının Konuttan Tahliye Edilmesi", 153-154. Kat Mülkiyeti Kanunu, apartmanda ev hayvanı besleme yasağının kat maliklerinin tamamını bağlayan Yönetim Planı'na işleme imkânını vermiş ve bu planın değişimini ise maliklerin beşte dördünün iradesine bırakmıştır. md. 27, 28.

rağmen pet köpekler sebebiyle istenmeyen durumlar ortaya çıkabilmektedir. Hz. Peygamber'in korunma ve avlanma gibi ihtiyaç halleri dışında köpek beslemekten menetmesi yorumlanırken köpeğin yoldan gelip geçeni, misafiri veya bir şey istemek için kaçıya geleni korkutması gibi durumlar da hükmün muhtemel nedenleri arasında sayılmıştır.⁸⁷ İslâm hukukunda başkasına zarar vermemek ve devam edegelen bir zararı sonlandırmak temel bir ilke olarak belirlendiğinden⁸⁸ bu yorumlama, başkasının hukukunun ihlaline yol açıyorsa, meskende köpek barındırma uygulaması için de geçerlidir.

2.5. Köpek Edinmenin Özel Harcamalar Gerektirmesi

Son yıllarda ev ve süs hayvanlara yönelik tüketim alanları oldukça artmış durumdadır. Bunlar için çeşitli gıdalar, mama kapları, kumlar, köpek izleme aygıtları, led ışıklı tasma isimlikler, parfüm ve giysi türünden özel ürünler imal edilmektedir. Pet hayvanların bakım ve tedavileri için özel kuaför, masaj, spa ve sağlık merkezleri kurulmakta; daha güvenli seyahat yapabilmeleri için araç içi tasarımlar geliştirilmektedir.⁸⁹ Bu ürünler ile hizmetlerin milyarlarca dolarlık pazar oluşturduğu söylenmektedir. 2019 yılında yapılan bir araştırmada, Türkiye'de 14 milyon hanede pet hayvan beslendiği ve bu hayvanlara yönelik yıllık pazar işlem hacminin 1 milyar doları aştığı belirtilmektedir.⁹⁰

Ev ve süs hayvanları için söz konusu olan diğer bir harcama kalemi sağlık sigortasıdır. Veteriner masraflarının artması sonucunda, bu sigortaya rağbetin arttığı kaydedilmektedir.⁹¹ Son yıllarda pet hayvan edinenlerin sayısındaki artışa bağlı olarak pet hayvan yetiştiriciliği ile bunlara yönelik klinik işletmeciliği gibi sektörler de ortaya çıkmış durumdadır.⁹²

Pet hayvanların bakımlarının ücret karşılığında başkalarına yaptırılması da harcama alanlarından birini oluşturmaktadır. Köpekleri için yeterli vakit ayıramayanlar bunu belli bir ücretle başkasına yaptırabiliyorlar. Aynı şekilde köpeklerinden belli bir

⁸⁷ Karaman, "Köpek Beslemek".

⁸⁸ İbn Mâce, "Ahkâm", 17; Heyet, *Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye* (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1959), md. 19 ve 20.

⁸⁹ Onur, *İstanbul'da Kedi Köpek Sahiplenmek*, 1.

⁹⁰ Sarial Kubilay, *Hayvan Refahına İlişkin Algı ve Tutum*, 2.

⁹¹ Bk.: Leslie J. Verteramo Chiu vd., "Analysis of the Demand for Pet Insurance among Uninsured Pet Owners in the United States", *Veterinary Record* 189/1 (Nisan 2021), 1-7.

⁹² Ömer Erten vd., "Türkiye'de Pet Hayvan Sahiplerinin Sosyo-demografik Yapıları ve Pet Hayvancılığına Bakışları; Alanya-Mardin Örneği", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi* 4/2 (Aralık 2019), 82.

müddet uzakta kalanlar, ücret karşılığında hayvanlarını emanete bırakabiliyorlar. Bu işlerin tarife ve hizmet şekline ilişkin internet siteleri kurulmuştur.⁹³

Yukarıda paylaşılan bilgilerden anlaşıldığı üzere süs köpeği için besinden akse-suara, tedaviden özel bakıma kadar çeşitli alanlarda sektörler oluşmuş vaziyettedir. Köpek sahiplerinin bireysel bazda hayvanları için yaptıkları harcamaların miktarı değişmekle birlikte köpeklere yönelik harcama alanlarının genişliği ve pazar hacminin büyüklüğü, süs köpekleri için yapılan masrafların toplamda büyük meblağlara ulaştığını göstermektedir. Süs köpeği edinmenin fikhî hükmü belirlenirken mevzubahis harcamaların da dikkate alınması gerekmektedir. Nitekim bu konuda görüş beyan edenler, hadislerde bekçilik ve avlanma amacı dışında köpek edinmeye müsaade edilmemiş olmasını izah ederken, köpek için yapılan harcamaları muhtemel bir gerekçe olarak zikretmişler ve yoksul insanlar varken köpekler için harcamada bulunmanın uygun olmaya-çağını söylemişlerdir.⁹⁴ Kanaatimizce de hayvanların yaşamları için gerekli gıdayı temin etmek insanoğlu için temel bir vazife olmakla birlikte köpekler için yapılan harcamaların israf boyutunda olması, fikhî tasvip edilecek bir tutum değildir. Bununla birlikte bu meselenin hükmünde asıl etkili unsur, harcamanın hadislerde edinilmesine ruhsat verilmemiş hayvana yapılmış olmasıdır. Bu çalışmanın son başlığında anlatıldığı üzere hadislerde sadece avcılık ve bekçilikte istihdam etmek gibi hayatı kolaylaştırıcı amaçlarla köpek beslemeye izin verilmiştir; kişisel zevk için edinmeye ise müsaade edilmemiştir.

3. Köpekleri İtlaf Talimatı

Cebraîl'in Hz. Peygamber ile görüşmesinin gecikmesine evdeki köpeğin sebep olduğunu bildiren haberlerin devamında, görüşmeyi takip eden günün sabahında Resûlullâh'ın büyük bahçeleri koruyan köpekler dışındaki bütün köpeklerin öldürülmesini emrettiği ifade edilmektedir.⁹⁵ Ancak bu hadiseden bir müddet sonra o, bazı amaçlar için köpek edinmeye müsaade edip,⁹⁶ köpek öldürmekten menetmiştir.

Hz. Peygamber'in köpekleri itlafa ilişkin talimatı, âlimler arasında meleklerin köpekli evlere karşı tavrı ile ilişkilendirilmeden izah edilmeye çalışılmıştır. Mutezîlî

⁹³ Bk.: Köpek Gezdirme Merkezi, "Tarifeler" (Erişim 24 Eylül 2020); Petsurfer Team, "Evcil Hayvan Bakıcılığı: Host Evinde Bakım", *Petsurfer* (31 Mart 2023).

⁹⁴ HK, "Köpek Beslemek".

⁹⁵ Müslim, "Libâs ve z-zîne", 82. Bu olayın anlatıldığı bazı rivayetlerde Hz. Peygamber'in küçük köpeklerin de öldürülmesini emrettiği belirtilmektedir (Nesâî, "Sayd ve z-zebâih", 9.). Ancak bu rivayet tashihe muhtaç durumdadır.

⁹⁶ Müslim, "Tahâret", 93; Ebû Dâvûd, "Tahâret", 35. Hadis, hasen sahîh kabul edilmiştir. Tirmizî, "Ahkâm ve'l-fevâid", 4.

kelamcı Câhız (öl. 255/869) Medine'nin köpek beslemeye ihtiyaç duyulmayacak derecede güvenli olup, köpeklerin çoğunun saldırganlaştığı için Resûlullâh'ın onların öldürülmesini emretmiş olabileceğini, yine o sıralarda Medine gençleri arasında köpek dövüştürme ve onunla kumar oynama alışkanlığı bulunuyor idiyse emrin bu sebeple vârid olduğunun düşünebileceğini söylemiştir.⁹⁷ Hanefî fakihlerinden Serahsî (öl. 483/1090) misafirlere ve yabancılara eziyet verdiği için Hz. Peygamber'in köpek edinmekten sakındırdığını ve insanların bunu terk etmekte zorlanması üzerine köpekleri itlafı emretmiş olabileceği yönünde kanaat belirtmiştir.⁹⁸ Bu açıklama, sonraki Hanefî fukahası tarafından kabul görmüş⁹⁹ ve köpeklerin öldürülebilmesi için bir ölçü olarak benimsenmiştir. Diğer mezhep fakihleri de itlaf talimatını köpeklerin kuduz/saldırgan olması ile açıklamış ve insanlara eziyet vermeyen köpeklerin öldürülemeyeceğine hükmetmişlerdir.¹⁰⁰ Bu görüşe varırken köpek özelinde hayvanlara şefkatin gerekliliğini anlatan şu hadisi temel dayanakları arasında zikretmişlerdir: Allah Resûlü'nden (s.a.s) nakledildiğine göre önceki ümmetlerden bir adam yolculuk yaparken susadı ve yolunun üzerindeki bir kuyuya inip susuzluğunu giderdi. Kuyudan çıkınca, susuzluktan dili sarkmış ve bu sebeple (nemli) toprak yiyen bir köpek ile karşılaştı. Ona su vermek için kuyuya tekrar inip, ayakkabısını su ile doldurdu. Dişleri ile ayakkabıyı tutup dışarı çıktı ve onunla köpeğin su ihtiyacını giderdi. Onun bu davranışı günahlarının affedilmesine vesile oldu.¹⁰¹ Bu hadiseye atıfta bulunan fukaha, Hz. Peygamber'in köpeğin gıda ihtiyacını gidermeyi ilahi mükâfatı gerektiren bir davranış olarak anlatırken köpekleri öldürmeyi emrederek onlara en büyük kötülüğü yapmasının düşünülemeyeceğini söylemiştir.¹⁰² Günümüz araştırmacıları da köpekleri itlaf emrini yorumlarken o sıralarda köpeklerin kuduz gibi salgın bir hastalığı taşıdıkları¹⁰³ veya önu alınamaz şekilde saldırganlaştıkları için bu yöneme başvurulduğunu belirtmişlerdir.¹⁰⁴ Bazı rivayetlerde Resûlullâh'ın kuduz/saldırgan köpeğin (*el-kelbül'-akûr*) öldürülmesine müsaade ettiğinin ifade edilmiş olması,¹⁰⁵ bu yaklaşımı teyit etmektedir. Hayvanlara merhametle davranan ve ashabını

⁹⁷ Ebû Osmân Amr b. Bahr el-Kinânî el-Câhız, *Hayevân* (Beirut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1424), 1/201.

⁹⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 11/235.

⁹⁹ Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi'*, 5/143; Aynî, *el-Binâye*, 8/382.

¹⁰⁰ Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebir*, 5/379; Nevevî, *el-Minhâc*, 3/186.

¹⁰¹ Buhârî, "Müsâkât", ۱۰; Müslim, "Selâm", 153.

¹⁰² Hattâb er-Ruaynî, *Mevâhibü'l-celîl*, 3/237.

¹⁰³ Celal Yıldırım, *Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri* (Konya: Uysal Kitabevi, 1993), 6/321; Adnan Koşum, "İslam Hukukunda Hayvanların Yaşama Hakları Bağlamında Köpeklerin Öldürülmeleri Sorunu", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 26 (Ekim 2015), 307.

¹⁰⁴ Mehmet Şener, "Hayvan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/94; Adil Bor, *Kur'an'a Göre Hayvan Hakları* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 112.

¹⁰⁵ Buhârî, "Bedu'l-halk", 16; Müslim, "Hacc", 66-72.

bu yönde hassasiyetle eğiten Rahmet Peygamberi'nin makul ve zorunlu kılıcı bir sebep olmadığı halde böyle bir emri vermiş olabileceği düşünülemez. Tabiatın dengesini koruma prensibi¹⁰⁶ açısından da köpeklerin varlığını sonlandıracak bir talimatı Hz. Peygamber'e yakıştırmak mümkün değildir. Bütün canlılar işlevleri itibarıyla tabiatın tamamlayıcı bir parçası olduğundan biyoçeşitliliğin muhafaza edilmesi esastır. Bazı rivayetlerde köpeklerin kâinatta insanlar gibi bir topluluğu teşkil ettiği belirtilerek nesillerinin yok edilemeyeceğinin vurgulanması,¹⁰⁷ bu gerçekliği bildirmektedir. Buna göre Hz. Peygamber'in mevzubahis emrini verdiği sırada şehirde köpeklerin itlafını gerektirecek olumsuz şartların yaşandığını varsaymak gerekmektedir.

Günümüzde bazı ülkelerde sokak köpekleri popülasyonunun kontrolsüz bir şekilde artması hem insanlar hem de kendileri için tabii dengeyi olumsuz etkileyen bir gelişme olarak yorumlanmaktadır. Başiboş köpeklerin sayısı ve artış hızının yüksek olduğu bölgelerde insanların vücut bütünlüğü tehlikeye girmekte, zoonoz hastalıklar yayılmakta ve köpek refahı olumsuz etkilenmektedir.¹⁰⁸ Kamuyu ek maliyetler altına sokan ve toplum hayatını kısıtlayan bu sorunun çözümü için bazı araştırmacılar köpek sahiplerinin bilinçlendirilmesi, köpek üretim ve ithalatının sıkı denetime tabi tutulması gibi tedbirler ile birlikte yakala-kısırlaştır-aldığın yere geri bırak yöntemi yeterli görmektedir.¹⁰⁹ Bazı uzmanlar ise birtakım ülkelerdeki tecrübeleri gerekçe göstererek bu yöntem ve tedbirlerle sorunun izale edilemeyeceğini belirtmektedirler. Bunlara göre köpek sayısının habitatın kaldıramayacağı derecede fazla olduğu bölgelerde hem kısırlaştırma ve diğer tedbirler uygulanmalı, hem de bazı Batı ülkelerinde olduğu gibi sokak köpekleri bir süre barınakta tutulmalı ve sahiplendirilemediği takdirde uyutulmalıdır.¹¹⁰ Köpek popülasyonunun fazlalığı nedeniyle insan ve hayvan yaşamının tehlikeye girdiği bölgeler için ikinci görüş, makul ve gerçekçi görünmektedir. Ancak "zaruretlar kendi miktarlarınca takdir olunur."¹¹¹ ilkesince, tehlikeyi bertaraf edecek ölçüde itlafa başvurulmalıdır. Ayrıca, itlafı gerektiren şartların tekerrür etmemesi için mezkûr tedbirler sıkı bir şekilde takip edilmelidir.

¹⁰⁶ Rûm 30/41; er-Rahmân 55/7-8.

¹⁰⁷ Tirmizî, "Ahkâm ve'l-fevâid", 20.

¹⁰⁸ Murat Aydoğdu - Oğuzhan Meral, "Sahipsiz Köpeklerin Popülasyonunun Kontrol Altına Alınması ve Buna İlişkin Hukukî Altyapının Oluşturulması", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 21/Özel Sayı (2019), 2134, 2136.

¹⁰⁹ Çakır Sümer, "Kentsel Alanlardaki Sahipsiz Köpekler Sorunu ve Çözüm Uygulamaları", 38, 41, 43.

¹¹⁰ Aydoğdu - Meral, "Sahipsiz Köpeklerin Popülasyonunun Kontrol Altına Alınması", 2153, 2155.

¹¹¹ Heyet, *Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye*, md. 22.

4. Sadece Avcılık ve Bekçilik Gibi İşlevsel Amaçlarla Köpek Edinmeye Müsaade Edilmesi

Rivayetlerden anlaşıldığına göre Hz. Peygamber, Cebrâîl ile yaşadığı hadiseden bir müddet sonra sadece ekin ile sürüyü korumak ve avcılık amaçlarıyla köpek edinmeye müsaade etmiştir.¹¹² Yine Resûlullâh'ın bu amaçlar dışında bir sebeple köpek edinen kimselerin amelinden her gün bir kırat/iki kırat sevabın eksileceğini söylediği nakledilmektedir. Muteber kaynaklarda yer alan bu hadis, aralarında Abdullâh b. Ömer (öl. 73/693) ile Ebû Hüreyre'nin olduğu farklı sahâbîler tarafından aktarılmıştır.¹¹³ Tirmizî hadisi *hasen sahîh* kabul etmiştir.¹¹⁴

Hadis şârihleri, rivayetlerde zikri geçen üç amaç dışında köpek edinmenin yol açacağı sevap kaybının bir ve iki kırat şeklinde farklı ölçüler olarak ifade edilmiş olmasını çeşitli ihtimallerle açıklamışlardır. Bazıları Hz. Peygamber'in, belirlediği amaçlar dışında köpek edinmekten sakındırdığı halde insanların köpek beslemeye devam etmeleri üzerine bu davranışı terk ettirmek için önceleri bir kırat derken sonraları iki kırat ifadesini kullanmış olabileceğini söylemişlerdir.¹¹⁵ Yine köpeğin verdiği zarara bağlı olarak veya köy ve şehir yerlerinde olmasına göre bir/iki kırat şeklinde farklı ölçüleri vermiş olabileceğini ifade etmişlerdir. Hadislerde müsaade edilen alanların haricinde köpek edinmenin sevabın azalmasına yol açmasının sebepleri hakkında da farklı ihtimaller zikredilmiştir. İçinde köpek bulunan evlere meleklerin uğramaması, köpeklerin insanları korkutması, salyalarını eşyaya bulaştırması ve köpek edinmenin Hz. Peygamber'in talimatına aykırı olması, bu muhtemel sebepler arasında sayılmıştır.¹¹⁶ Sahabe-den nakledilen şu hadise, köpeklerin yabancıyı korkutup zarar verdiği için sahibine ait sevapların azaldığı ihtimalini öne çıkarmaktadır: Rivayete göre birkaç sahâbî Huza'a kabilesinden bir adamın yanına gittiler. Kapıyı açtıklarında köpeklerin saldırısına maruz kaldılar. Bunun üzerine birbirlerine "Bu köpekler adamın sevabını bitirir. Her bir köpek onun sevaplarından her gün bir kırâtı eksiltir." dediler.¹¹⁷ Bununla birlikte söz konusu

¹¹² Müslim, "Tahâret", 93; Ebû Dâvûd, "Tahâret", 35; Tirmizî, "Ahkâm ve'l-fevâid", 4. Mâlikî ve Hanbelî fakihler rivayetlerde edinilmesine izin verilen köpeklerin rahmet meleklerinin eve girmesine engel olmadığını söylemişlerdir. Ebû İshâk Burhânüddîn İbrâhîm b. Muhammed ed-Dımaşkî İbn Müflih, *el-Mübdî' fî şerhi'l-Muknî'* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1997), 1/333; Nefrâvî, *el-Fevâkihü'd-devânî*, 2/345.

¹¹³ Buhârî, "Müzâra'at", 3; "Zebâih ve's-sayd", 6; Müslim, "Müsâkât", 50, 56, 57. Hadislerin sened kritiği için bk.: İlhan Seven, *Köpek Edinme ile İlgili Hadislerin Tahriri ve Değerlendirilmesi* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 9-106.

¹¹⁴ Tirmizî, "Ahkâm ve'l-fevâid", 4.

¹¹⁵ İbn Battâl, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, 2003, 5/390.

¹¹⁶ Kâdî İyâz, *İkmâlül-Mu'lim*, 5/245-246; Nevevî, *el-Minhâc*, 10/239.

¹¹⁷ Ebû Bekr b. Hemâm b. Nâfi' el-Himyârî Abdürrezzâk es-San'ânî, *el-Musannef*, nşr. Merkezü'l-buhûs (b.y.: Daru't-Tesîl, 2013), 10/51.

sahâbîlerin saldırıdan bağımsız olarak mevzubahis hadisi hatırladıkları için böyle söylemiş olmaları da muhtemeldir.

Fakihler ekini ve sürüyü korumak ile avcılık için köpek edinmenin caizliği hususunda görüş birliği içinde iken¹¹⁸ bu üç alanın dışında köpekten faydalanmanın hükmü hakkında ihtilaf etmişlerdir. Abdullah b. Mugaffel çöl hayatı yaşayanların, ihtiyaç duydukları bütün işlerde köpek kullanabileceklerini ve bunun hadisin müsaade ettiği alanın kapsamına girdiğini söylemiştir.¹¹⁹ Aynı mantıkla Şâfiîler¹²⁰ ve Hanefîler ile Mâlikîlerin çoğunluğu evlerin (dâr) ve hanların güvenliğini sağlamak amacıyla köpek edinmeye cevaz vermişlerdir.¹²¹ Bazı Mâlikîler köpeklerin eve gelmek isteyen misafirleri korkutup¹²² onlara saldırmasını ve meleklerin köpek bulunan eve girmemesini gerekçe göstererek buna cevaz vermemişlerdir.¹²³ Söz konusu rivayetleri lafzî olarak yorumlayan Hanbelîler ise hadislerde zikri geçmediği için hanları ve evleri korumak amacıyla köpek edinmeyi caiz görmemişlerdir. Rivayetlerde müsaade edilen alanlara kıyas yaparak başka amaçlarla köpek beslemeye cevaz vermenin ise hadiste haram kılınanları helal saymak anlamına geleceğini söylemişlerdir.¹²⁴

Zikri geçen görüşlerden anlaşıldığı üzere fukahanın kahir ekseriyeti avcılık, sürü ve zirai ürün bekçiliği gibi somut bir fayda sağlama dışındaki bir amaçla köpek edinmeye cevaz vermemiştir.¹²⁵ Şâfiîler ile Hanbelîler avcılık ve bekçilik yeteneğine sahip köpekleri bu işlerde fiilen kullanmadan hazırda tutmanın, bunların faydalanılabilir oluşunu gerekçe göstererek caiz görmüşlerse¹²⁶ da dış güzelliği sebebiyle veya övünmek amacıyla köpek edinmeyi haram saymışlardır.¹²⁷ Bazı Hanefî kaynaklarında, söz konusu üç amaç dışında köpek sahiplenmenin sevap azaltmaya neden olduğunu bildiren hadis zikredilerek düşman ve hırsız korkusu olmayan kişinin evinin bahçesinde (dâr) köpek

¹¹⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/192; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/284; Buhûtî, *Keşşâfû'l-kınâ'*, 4/368.

¹¹⁹ İbn Battâl, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, 2003, 5/390.

¹²⁰ Nevevî, *el-Minhâc*, 3/186; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/76. Bazı Şâfiîler şehirdeki evlerin çöldeki evlere ve çadırlara göre daha korunaklı olabileceğini, hırsızların köpekleri yiyecek vererek ayartabileceği gibi gerekçelerle şehirdeki evleri korumak için köpek beslemeye cevaz vermemişlerdir. Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebîr*, 5/380.

¹²¹ Aynî, *el-Binâye*, 8/378-381; Muhammed Emin b. Ömer b. Abdilazîz İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1966), 5/227; Abdurrahman b. Muhammed el-ma'rûf bi Dâmâd Efendi Şeyhîzâde, *Mecma'u'l-enhur fî şerhi Mülteka'l-ebhur* (b.y.: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, ts.), 2/108; İbn Battâl, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, 2003, 5/390; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, 6/70.

¹²² Karâfî, *ez-Zahîra*, 13/336.

¹²³ Kâdî İyâz, *İkmâlû'l-Mu'lim*, 5/241.

¹²⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/191; Buhûtî, *Keşşâfû'l-kınâ'*, 3/154.

¹²⁵ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/284; 2/342.

¹²⁶ Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebîr*, 5/380; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/192.

¹²⁷ Bk.: Nevevî, *el-Minhâc*, 3/186; 10/236.

beslemesinin uygun olmadığı (mekruh olduğu) ifade edilmektedir.¹²⁸ Cumhuriyetin yaklaşımına nispetle yumuşak bir tavrı barındıran bu üslubu Hanefîlerin haber-i vâhidle amel konusundaki usûlleri ile açıklamak mümkündür. Bazı Şâfiîler de aynı hadise atıfta bulunarak orada köpek beslemenin sevap azaltmaya sebep olacağını bildirildiğini, ancak bundan kesin bir dille sakındırılmadığını gerekçe göstererek gereksiz yere köpek edinmeyi mekruh saymışlardır.¹²⁹

Günümüzde köpekler avcılık ve bekçilik dışında hassas burunları dolayısıyla arama-kurtarmada, uyuşturucu ve patlayıcı maddeler ile kaçak ürünlerin tespitinde de kullanılmaktadır. Yine dezavantajlı kimselerin hayatlarını kolaylaştırmada eğitilmiş köpeklerden yararlanılmaktadır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında görme duyularını kaybeden askerlere destek olması için Almanya’da program kapsamında binlerce köpek eğitilmiştir. Aynı amaçla İngiltere’de 1931 senesinde Rehber Köpek Derneği açılmıştır. Köpekler ayrıca nöbet hastalarını nöbet öncesinde uyarmak ve duyma bozukluğu olan bireyler ile fiziksel engellilere yardımcı olması için de eğitilmektedir.¹³⁰ Köpekleri bu şekilde istihdam etmek, somut bir ihtiyacı gidermeye yönelik olduğundan, rivayetlerde izin verilen “meşru faydalanma” kapsamında değerlendirilebilir.¹³¹ Bu tür konularda robot gibi alternatif araçlar üretilinceye kadar, zorunlu olmadığı sürece barınma ihtiyacı mesken dışında karşılanmak üzere köpeklerden faydalanmakta fıkhen bir sakınca görünmemektedir. Köpekleri bu alanlarda kullanmak, avcılık ve bekçilikte olduğu gibi ihtiyaca binaen onlardan somut fayda sağlama anlamını taşıdığından, hadislerin izin verdiği kapsamda değerlendirilir.

Son dönemlerde, empati yeteneği ile sorumluluk bilincini geliştirmek için ev hayvanlarını edinme yönelimleri bulunmakla birlikte konu ile ilgili yapılan bazı saha çalışmalarının bu düşünceyi desteklemediği belirtilmektedir.¹³² Hayvan beslemenin bu faydayı sağladığı varsayılsa bile, edinilmesine cevaz verilen hayvanlardan yararlanılması uygun olacaktır.

¹²⁸ وَأَمَّا أَفْتَانُهُ لِلصَّبِيدِ وَجَرَّاسَةِ الْمَاشِيَةِ وَالنَّبُوتِ وَالزُّنْعِ، فَيَجُوزُ بِالْإِجْمَاعِ لَكِنْ لَا يَنْبَغِي أَنْ يَتَّخِذَهُ فِي دَارِهِ إِلَّا إِنْ خَافَ لُصُوصًا أَوْ أَعْدَاءَ لِلْحَدِيثِ
İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, 5/227. İbaredeki “لَا يَنْبَغِي” ifadesine, öncesini dikkate alarak “caiz değildir” anlamını vermek de mümkündür. el-Fetâva'l-Hindiyye adlı eserde meselenin hükmü bildirilirken hadise yer verilmeden “لَا يَنْبَغِي” ifadesi kullanılmıştır. Bk.: Heyet, *el-Fetâva'l-Hindiyye* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1310), 5/361.

¹²⁹ İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-bârî*, 5/6.

¹³⁰ Sibel Cevizci vd., “İnsan Sağlığının İyileştirilmesine Yönelik Hayvan Destekli Tedaviler”, *Türk Silahlı Kuvvetleri Korumacı Hekimlik Bülteni* 8/3 (2009), 264.

¹³¹ Bk.: Hüseyin Baysa, “Necis Şeylerin Faydalanılabilirlik Bağlamında Fikhî Açından Değerlendirilmesi”, *Ma'rife Dini Araştırmalar Dergisi* 18/2 (Aralık 2018), 336.

¹³² Bk.: Baysa, “Ev ve Süs Hayvanı Edinme Sâiklerinin Fikhî Açından Tahlili”, 236.

Sonuç

Köpek; sadakati, sevecenliği ve yeteneği ile temayüz etmiş bir hayvan olup, tarih boyunca avcılık ve koruma başta olmak üzere çeşitli alanlarda kullanılmıştır. Günümüzde köpekler ayrıca sivil savunma ve rehberlikte de istihdam edilmektedir. Son yıllarda köpekler, yalnızca somut faydaları nedeniyle değil, aynı zamanda arkadaşlık ve hobi amaçlı olarak da yaygın bir şekilde sahiplenilmektedir. Bu tarz sahiplenmelerde köpekler, ailenin bir üyesi gibi görülmekte ve evin her tarafı onlarla paylaşılmaktadır. Öte yandan son dönemlerde yapılan bilimsel araştırmalarda, köpek ile yakın temasın birtakım zoonoz hastalıkların yayılmasında etkili olabileceği öne sürülmektedir. Tüm bu gelişmeler, köpek hakkında vârid olan rivayetlerdeki fikhî hükümleri yeniden ele almayı gerektirmektedir. Bu düşünce ile kaleme alınan makalede, köpeğin yaladığı kabı belirli sayıda yıkama, meskende köpek barındırmama, köpekleri itlaf etme ve avcılık-bekçilik dışındaki amaçlarla köpek edinmekten sakınma konuları kapsamında ilgili rivayetler incelenmiş, günümüz bilgi ve koşulları dâhilinde yeniden yorumlanmaya çalışılmıştır.

Hadis kitaplarında, köpeğin yaladığı kapların sayıca ve biçimsel olarak nasıl yıkanması gerektiğine dair rivayetler mevcuttur. Hanefîler, Şâfiîler ve Hanbelîler bu rivayetleri de delil göstererek köpeğin salyasının necisliğine hükmetmiş ve salyanın bu laştığı şeyleri yıkamanın farziyeti hususunda ittifak etmişlerdir. Prensip olarak canlıları temiz kabul eden Mâlikîler, köpeği salyası ile birlikte temiz saymakla birlikte bazı Mâlikî fakihler hadislerde emredildiği için köpek salyasının değdiği şeylerin yıkanmasını gerekli görmüşlerdir. Günümüzde yapılan bilimsel çalışmalarda, köpeklerin ağızlarında bir kısmı insan sağlığı için riskli olan yüzlerce bakterinin bulunduğu ve bu nedenle köpek salyasından kaçınılması gerektiği vurgulanmaktadır. Buna göre köpek salyasının değdiği kapları yıkamanın gerekliliği bilimsel verilerce teyit edilmektedir.

Konumuzla ilgili hadislerde geçen diğer bir mevzu, içinde köpek bulunan evlere meleklerin girmediğinin belirtilerek meskenlere köpek almanın olumsuzlanmasıdır. Fukaha köpeğin necisü'l-‘ayn olması, necis şeyleri yemesi, pis kokması, etrafı kirletmesi gibi ihtimallerle meleklerin bu tavrını izah etmeye çalışmıştır. Günümüzde köpekler ile aynı meskeni paylaşma sonucunda karşılaşılan problemler, rahmet meleklerinin nurdan yaratılmış latif varlıklar olması hasebiyle pis yerlere girmediği kabulü üzerinden yapılan bu açıklamaları teyit etmektedir. Köpeklerle yakın temas halinde yaşamak, her şeyden önce zoonoz hastalıklara yol açabilir. Keza köpekler eğitilseler bile bazı durumlarda idrar ve kazuratı ile meskeni kirletebilmektedir. Köpeğin havlayarak komşuları rahatsız etmesi, önlem alınmadığı durumlarda insanlara saldırması ve özel harcamalar gerektirmesi de meskende köpek beslemenin diğer problemleri arasında

zikredilebilir. Öte yandan köpeklerin yaşam alanlarının mesken ile sınırlandırılması, hayvan refahı açısından sorun teşkil etmektedir. Konu ile ilgili araştırmalarda, meskende beslenen köpeklerin bir kısmının fiziksel aktivite ihtiyaçlarının tam olarak karşılanmadığı ifade edilmektedir. Köpeklerin zorunluluk olmadığı halde dar bir alanda yaşamaya mecbur bırakılıp tabii davranışlarını sergilemelerinin engellenmesi ve bu şekilde acı çektirilmeleri, tasvip edilemeyecek davranışlardır. Bütün bu olumsuz sonuçların da rahmet meleklerini uzaklaştırdığını düşünmek mümkündür.

Köpeklerin itlafı, hadislere konu olan diğer bir meseledir. Rivayetlerde Resûlullâh'ın köpeklerin öldürülmesini emrettiği, ancak daha sonra bazı amaçlar için köpek edinmeye izin verdiği belirtilmektedir. Hayvanlara şefkatle davranılması konusunda hassasiyet gösteren Hz. Peygamber'in söz konusu talimatı, o sırada toplumun ancak köpeklerin öldürülmesiyle ortadan kaldırılabilecek bir sorunla karşı karşıya olduğu ihtimali ile izah edilebilir. Bazı rivayetlerde öldürülmesi istenen köpeklerin saldırgan/kuduz olarak ifade edilmesi, bunu göstermektedir. İnsan hayatı öncelikli olduğundan günümüzde de şartların mecbur bırakması durumunda zararın bertaraf edilmesi adına aynı yöntem uygulanmaktadır. Bununla birlikte esas olan, itlaf şartlarının oluşmaması için gerekli tedbirlerin alınmasıdır.

Hadislerdeki diğer bir mevzu, köpek edinme alanı ile ilgili sınırlandırmadır. Köpeklerin avcılıkta, ekinleri ve hayvanları korumada kullanılmasına müsaade edilmiş, bu alanlar dışındaki bir amaçla köpek edinmeye ise sevapları azaltacağı belirtilerek izin verilmemiştir. Bu talimattan hareketle fakihlerin kahir ekseriyeti avcılık, sürü ve zirai ürün bekçiliği gibi somut bir faydanın sağlandığı alanların dışındaki amaçlarla köpek edinmeye cevaz vermemiştir. Günümüzde köpekler avcılık ve bekçilik dışında sivil savunmada, asayişte ve dezavantajlı kimselerin hayatlarını kolaylaştırmada da kullanılmaktadır. Bu alanlarda köpeklerden faydalanmak, rivayetlerin müsaade ettiği kapsam dâhilindedir.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur./It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çıkar Çatışması/Competing Interests: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan eder./The author declare that have no competing interests.

Finansman/Funding: Yazar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadığını kabul eder./The author acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Kaynakça

- Abdürrezzâk es-San'ânî, Ebû Bekr b. Hemmâm b. Nâfi' el-Himyerî. *el-Musannef*. nşr. Merkezü'l-buhûs. 10 Cilt. b.y.: Daru't-Tesîl, 2013.
- Acar, Halil İbrahim. *Helâller ve Haramlar*. Bursa: Emin Yayınları, 2020.
- Amrah, Hadba vd. "The Impact of Dogs Oral Microbiota on Human Health: A Review". *Biosciences Biotechnology Research Asia* 21/1 (Mart 2024), 1-9.
- Antalyalı, Ahmet Abdullah. *Avrupa Birliği ve Türkiye'de Hayvan Refahı Uygulamaları*. Ankara: Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, AB Uzmanlık Tezi, 2007.
- Atasoy, Fatih - Erdem, Evren. "Köpek Duyuları". *Lalahan Hayvancılık Araştırma Enstitüsü Dergisi* 54/1 (Haziran 2014), 33-38.
- Aydoğdu, Murat - Meral, Oğuzhan. "Sahipsiz Köpeklerin Popülasyonunun Kontrol Altına Alınması ve Buna İlişkin Hukuki Altyapının Oluşturulması". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 21/Özel Sayı (2019), 2129-2159.
- Aynî, Ebû Muhammed Bedruddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ. *el-Binâye şerhu'l-Hidâye*. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000.
- Bardakoğlu, Ali. "Köpek". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/251-252. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Baysa, Hüseyin. "Ev ve Süs Hayvanı Edinme Sâiklerinin Fık'hî Açıdan Tahlili". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 38 (Ekim 2021), 235-262.
- Baysa, Hüseyin. "Güncel Örneklerle İctihadın Bağlamı Dışında Kullanılması Problemi". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 23/2 (Aralık 2023), 303-324.
- Baysa, Hüseyin. "Necis Şeylerin Faydalanılabilirlik Bağlamında Fık'hî Açıdan Değerlendirilmesi". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 18/2 (Aralık 2018), 329-352.
- Bor, Adil. *Kur'an'a Göre Hayvan Hakları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmi'u's-sahîh*. nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr. 9 Cilt. Beyrut: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001.
- Buhûtî, Mansûr b. Yûnus b. Salâhiddîn. *Keşşâfü'l-kınâ' 'an metni'l-İknâ'*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru 'Âlemi'l-Kütüb, 1968.
- Burhânüddîn el-Buhârî, Ebû'l-Me'âlî Mahmûd b. Ahmed. *el-Muhîtu'l-Burhânî fi'l-fikhi'n-Nu'mânî*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2004.
- Câhız, Ebû Osmân Amr b. Bahr el-Kinânî. *Hayevân*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424.
- Cevizci, Sibel vd. "İnsan Sağlığının İyileştirilmesine Yönelik Hayvan Destekli Tedaviler". *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni* 8/3 (2009), 263-272.
- Cevizci, Sibel - Bakar, Coşkun. "Halk Sağlığı Bakışıyla Toxoplasma Gondii". *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi* 11/1 (2013), 45-58.
- Chiu, Leslie J. Verteramo vd. "Analysis of the Demand for Pet Insurance among Uninsured Pet Owners in the United States". *Veterinary Record* 189/1 (Nisan 2021), 1-7.

- CNNTürk.com. “Adana’da köpek saldırısı”. 25 Mart 2019. <https://www.cnnturk.com/video/turkiye/adanada-kopek-saldirisi>
- Çakır Sümer, Gülizar. “Kentsel Alanlardaki Sahipsiz Köpekler Sorunu ve Çözüm Uygulamaları”. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 9/17 (Haziran 2024), 34-49.
- Çalışkan, Nihat vd. “Empati ve Hayvanlarla İletişim”. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/1 (Aralık 2014), 29-42.
- Çomak, Cansu. *Kedilerde Genel Muayene Sırasında Oluşan Stresin Davranış Üzerine Etkilerinin Değerlendirilmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Dârekutnî, Ebû'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed. *es-Sünen*. 5 Cilt. Beyrut: Müessesetü’-Risâle, 2004.
- Dinç, Gökçen vd. “Pet Hayvanlardan İnsanlara Bulaşan Önemli Bakteriyel Enfeksiyonlar”. *Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi* 72/2 (Nisan 2015), 163-174.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş’as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdf. *es-Sünen*. thk. Şu’ayb el-Arnaût - Muhammed Kâmil Karabellî. 7 Cilt. b.y.: Dâru’r-Risâleti’l-Âlemiyye, 2009.
- Erten, Ömer vd. “Türkiye’de Pet Hayvan Sahiplerinin Sosyo-demografik Yapıları ve Pet Hayvancılığına Bakışları; Alanya-Mardin Örneği”. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi* 4/2 (Aralık 2019), 76-83.
- ESHÜSBİY, Ev ve Süs Hayvanlarının Üretim, Satış, Barınma ve Eğitim Yerleri Hakkında Yönetmelik. *Resmi Gazete* 28078 (08 Ekim 2011). Erişim 12 Temmuz 2021. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/10/20111008-4.htm>
- Haber7. “2 yaşındaki bebek dehşeti yaşadı!” 21 Şubat 2020. Erişim 03 Eylül 2020. <https://www.haber7.com/yasam/haber/2945613-2-yasindaki-bebek-dehseti-yasadi-kopek-cocugumun-kafasini-agzina-aldi>
- Haberler.com. “Köpek Havlamasından Rahatsız Olan Yönetici Ölüm Saçtı: 2 Ölü 1 Yaralı”. 26 Ocak 2018. Erişim 01 Eylül 2020. <https://www.haberler.com/bursa-da-silahli-kavga-2-olu-1-yarali-10496721-haberi/>
- Hattâb er-Ruaynî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed b. Abdirrahmân. *Mevâhibü’l-celîl fî şerhi Muhtasarı Halîl*. 6 Cilt. b.y.: Dâru’l-Fikr, 1992.
- Heyet. *el-Fetâvâ’l-Hindiyye*. Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1310.
- Heyet. *Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye*. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1959.
- HHEB, Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi. *Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü* (1978). Erişim 27 Aralık 2020. https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzeftcontent/20_21_Guz/mevzuat_etik_ve_hayvan_haklari/10/index.html
- HK, www.HayrettinKaraman.net. “Köpek Beslemek”. Erişim 17 Eylül 2020. <http://www.hayrettinkaraman.net/kitap/helalharam/0058.htm>

- HKHUY, Hayvanların Korunması Hakkında Uygulama Yönetmeliği. *Resmi Gazete* 32751 (13 Aralık 2024). Erişim 03 Ocak 2025. <https://www.resmigazete.gov.tr/eski-ler/2024/12/20241213-3.htm>
- İbn Âbidîn, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdilazîz. *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1966.
- İbn Battâl, Ebü'l-Hasen Ali b. Halef b. Abdilmelik el-Bekrî el-Kurtubî. *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. Riyad: Mektebetü'r-Ruşd, 2003.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebü'l-Fazl Ahmed b. Ali. *Fethu'l-bârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1379.
- İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed el-Makdisî. *el-Muğnî*. 10 Cilt. b.y.: Mektebetü'l-Kahire, 1969.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd. *es-Sünen*. nşr. Şu'ayb el-Arnaût. 5 Cilt. b.y.: Dâru'r-Risâleti'l-'Âlemiyye, 2009.
- İbn Müflih, Ebû İshâk Burhânüddîn İbrâhîm b. Muhammed ed-Dımaşkî. *el-Mübdî' fi şerhi'l-Mukni'*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 1997.
- İbn Rüşd, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî. *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*. 4 Cilt. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2004.
- Kâdî İyâz, Ebü'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî. *İkmâlü'l-Mu'lim b. fevâidi Müslim*. Mısır: Dâru'l-Vefâ, 1998.
- Karâfî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdrîs b. Abdirrahmân el-Mâlikî. *ez-Zahîra*. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1994.
- Karaman, Hayrettin vd. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006.
- Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd. *Bedâi'u's-sanâi' fi tertibi's-şerâi'*. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 1986.
- Kastallânî, Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr. *İrşâdü's-sârî li şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. Mısır: Matba'atü'l-Kübrâ el-Emîriyye, 1323.
- Korkmaz, Umut Fikret vd. "Kedilerde Bağırsak Parazitlerinin Yaygınlığı ve Halk Sağlığı Bakımından Önemi". *Türkiye Parazit Dergisi* 40/4 (Aralık 2016), 194-198.
- Koşum, Adnan. *İslam Hukukunda Hayvan Hakları*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018.
- Koşum, Adnan. "İslam Hukukunda Hayvanların Yaşama Hakları Bağlamında Köpeklerin Öldürülmeleri Sorunu". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 26 (Ekim 2015), 299-309.
- Köpek Gezdirme Merkezi. "Tarifeler". Erişim 24 Eylül 2020. <http://www.kopekgezdirme.com/tarifeler/>
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed. *el-Câmi'u li-ahkâmî'l-Kur'ân*. thk. Ahmed el-Berdûnî vd. 20 Cilt. Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, 1964.
- Mâveridî, Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed. *el-Hâvi'l-kebîr fi'l-fikhi mezhebi'l-İmâmî's-şâfiî*. 19 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 1999.

- Mevvâk, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yûsuf el-Gırnâtî. *et-Tâc ve'l-iklîl li-Muhtasari Halîl*. 8 Cilt. b.y.: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.
- Milliyet. "Köpek 6 günlük bebeğin kafasını yedi!" 20 Şubat 2014. Erişim 03 Eylül 2020. <https://www.milliyet.com.tr/dunya/kopek-6-gunluk-bebegin-kafasini-yedi-1839240>
- Müslim, Ebû'l-Huseyn b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî. *el-Câmi'u's-sahîh*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, ts.
- Nart, Serdar. "Ev ve Süs Hayvanlarının Konuttan Tahliye Edilmesi". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 22/1 (Mayıs 2020), 123-170.
- Nefrâvî, Ahmed b. Guneym b. Sâlim Şihâbüddîn el-Ezherî. *el-Fevâkihü'd-devânî alâ Risâleti İbn Ebî Zeyd el-Kayravânî*. 2 Cilt. Dâru'l-Fikr, 1995.
- Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb. *es-Sünen*. nşr. Abdulfettâh Ebû Gudde. 9 Cilt. Haleb: Mektebü'l-Metbû'âtî'l-İslâmiyye, 1986.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddin b. Yahyâ b. Şeref. *el-Minhâc şerhu Sahîhi Müslim*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1392.
- NewsComAu. "Mother's Scream: 'The Dog Ate My Baby's Head' after Pet Fatally Mauls Newborn". 20 Şubat 2014. Erişim 03 Eylül 2020. <https://www.news.com.au/world/mothers-scream-the-dog-ate-my-babys-head-after-pet-fatally-mauls-newborn/news-story/acae369086585f7981bf5143d67adbc1#.si1gr>
- Onur, Efe. *İstanbul'da Kedi Köpek Sahiplenmesinin Sosyo-Ekonomik Parametreleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012.
- Portilho, Fábio V. R. vd. "Microbial Complexity of Oral Cavity of Healthy Dogs Identified by Mass Spectrometry and Next-Generation Sequencing". *Animals* 13/15 (Temmuz 2023), 1-15.
- Salgırlı, Yasemin vd. "Köpek Sahiplerinin Köpeklerine Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi Üzerine Bir Pilot Çalışma". *Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi* 59/1 (Mart 2012), 11-15.
- Sarial Kubilay, Gizem Sıla. *Pet Hayvanı Sahiplerinin Hayvan Refahına İlişkin Algı ve Tutumu Üzerine Bir Araştırma*. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed. *el-Mebsût*. 30 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1993.
- Seven, İlhan. *Köpek Edinme ile İlgili Hadislerin Tahriri ve Değerlendirilmesi*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Şâfiî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdris. *el-Ümm*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1990.
- Şen, Yasin - Atasoy, Fatih. "Köpek ve Kedilerde Bazı Anormal Davranışlar". *Lalahan Hayvancılık Araştırma Enstitüsü Dergisi* 54/2 (Aralık 2014), 91-99.

- Şener, Mehmet. “Hayvan”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/92-98. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed. *Neylû'l-evtâr şerhu Münteke'l-ahbâr*. 8 Cilt. Mısır: Dâru'l-Hadîs, 1993.
- Şeyhîzâde, Abdurrahman b. Muhammed el-ma'rûf bi Dâmâd Efendi. *Mecma'u'l-enhur fî şerhi Mülteka'l-ebhur*. b.y.: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, ts.
- Şirbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb. *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l-Minhâc*. 6 Cilt. b.y.: Dâru'l-Kütübî'l-'İlmiyye, 1994.
- Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacrî el-Mısırî. *Şerhu me'ânî'l-âsâr*. 5 Cilt. b.y.: Âlemü'l-Kütüb, 1994.
- Tamer, Cüneyt - Gümüşova, Semra. “Ters Zoonotik Viral Enfeksiyonlar”. *Erciyes Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi* 15/2 (Ağustos 2018), 154-160.
- Tarhane, Serdal. “Köpek Salya Örneklerinden Pasteurella multocida Varlığının PCR ve Kültürel Yöntemlerle Araştırılması”. *Harran Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi* 12/1 (Haziran 2023), 101-106.
- Team, Petsurfer. “Evcil Hayvan Bakıcılığı: Host Evinde Bakım”. *Petsurfer*. 31 Mart 2023. Erişim 29 Kasım 2024. <https://petsurfer.com/blog/host-evinde-bakim-nedir/>
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. *es-Sünen*. thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1996.
- Tóth, Adrienn Gréta vd. “Canine Saliva as a Possible Source of Antimicrobial Resistance Genes”. *Antibiotics* 11/11 (Ekim 2022), 1-16.
- Yaşar, Aşkın - İzmirli, Serdar. “Türkiye’de Hayvan Gönenci (Refahı) ile İlgili Yasal Düzenlemeler”. *Veteriner Bilimleri Dergisi* 22/3-4 (Aralık 2006), 51-56.
- Yıldırım, Celal. *Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri*. 6 Cilt. Konya: Uysal Kitabevi, 1993.
- Yücel, Ekrem. “Köpeklerle İlgili Rivayetlere Genel Bakış”. *Turkish Studies* 9/5 (Bahar 2014), 2141-2163.